SANCTORUM SEPTEM DORMIENTIUM

HISTORIA

EX ECTYPIS

MUSEI VICTORII

EXPRESSA.

DISSERTATIONE

ET VETERIBUS MONIMENTIS

SACRIS PROFANISQUE

ILLUSTRATA.

ROMÆ

Ex Typographio Pagliariniano.

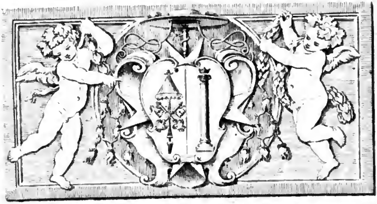
ANNO REP. SAL. cIↄ. Iↄ. cc. xli.

SUPERIORUM PERMISSU.

IN HONOREM TRANSIERVNT TRIVMPHI ETIAM INSTRVMENTA SVPPLICII.

S. Leo PP. Sermone in Natali S. Laurentii Martyris.

Illuſtriſſimo, & Reverendiſſimo Domino

PROSPERO COLUMNÆ

SS.MI DOMINI NOSTRI

CUBICULI PRÆFECTO.

THOMAS, ET NICOLAUS PAGLIARINI . S. P. D.

NON, quæ plerique maxime admirantur, ſummum genus, dignitas, opes, & alia ejuſmodi multorum communia, optabilia potius quam laudabilia,

(etsi fortuna in Te Vir Amplissime ea contulit universa,) sed quæ tua sunt, præclara & excelsa indoles, magnum, & laudandarum Artium studiis subactum ingenium, egregia in liberalium disciplinarum cultores voluntas, atque in omnibus præstantissimis actionibus tuis generosus animus semper tui nominis memor, tuorumque imitator Majorum, ea nos potissimum impulerunt, ut vehementer te coleremus, & nos nostrasque res Tibi veluti Patrono, seu potius Domino dederemus. Morum deinde tuorum mira facilitas, & suavissima Comi-

tas,

tas, quæque Principem Virum maxime decet humanitas incredibilis, nos ita firmiter in tua Clientela attinuerunt, ut nulla vi umquam illinc nos avelli poſſe videamur. Tuo igitur Tuique ſimilium ope, & auxilio freti novam Typographiam adornavimus, cui ſi talium Virorum aura benigne aſpiraverit, verendum non erit ne in inſtituto curſu hæreamus, ſed plane confidimus, nos eo quo intendimus perventuros. Nam quæ antiquitatibus illuſtrandis Viri eruditionis, & doctrinæ laude florentes ad nos quotidie afferent, ea certum nobis eſt prælo

omnia subjicere in spem ineundæ eorum gratiæ, qui ejusmodi elegantiis delectantur; Quarum cum Tu præcipuo quodam amore tenearis, hanc Dissertationem ad cognoscendam Antiquitatem spectantem Tuo Nomini dedicatam voluimus, non temere in eam spem adducti, fore ut hoc munusculum, sive pro tua in hæc studia voluntate, & favore, sive etiam pro Magnitudine Animi Tui, quâ summam in Te observantiam nostram multis documentis gratam Tibi esse declarasti, libentissime excipias. Vale. Romæ VI. Idus Maii An. MDCCXLI.

PRÆ-

PRAEFATIO.

ETSI mihi conſcius ſum, expoſitionem aliquam in Tabulas æreas *Muſei Victorii*, quæ de OSTRANIS, & SENTINATIBUS populis meminerunt, Viris eruditis paullo ante ſpopondiſſe; tamen in ea elucubranda, ingenue fatendum eſt, alio me impulit ſacræ vetuſtatis ſtudium (quo mirifice ab ineunte ætate delectatus ſum, & quod vel integros meos libellos occupare ſolet, vel ſi non integros, ſaltem partem non modicam implere conſuevit); ita ut ab incœptis modo recedendum eſſet, occulta vi cogente eumdem laborem in aliud tempus differre, ut alacrius reſumeretur, atque inſtauraretur aliquando novis curis. Igitur ſi quis tamquam moroſum hominem velit me amice reprehendere, habet unde excuſet dum hæc eduntur: non enim eſt mihi animus ab illuſtrandis illis antiquiſſimis, ac vere ſingularibus Ta-

Tabulis alienus (1), ſed prævaluit Sacri Monimenti veneratio, ut priorem locum hæc eadem, quæ ſcribimus obtinuerint, illa poſteriorem. Sacrum Cimelium, quod vulgare conſtituimus, multas plane meretur piorum, doctorumque Virorum inſpectiones, quas fortaſſe digeſtas, non ſine aliqua ſtudii adſiduitate, Deo Optimo Maximo legentes acceptas referent, non nobis, qui illo juvante movemur ad hæc potius eligenda, quam alia quæcumque, & iſta illis præferenda. In hac Diſſertatione, ut Lectoribus morem gerere videremur, multa Scriptorum teſtimonia & locos ad Hiſtoriam Sanctorum VII. Dormientium (de qua diſquirendum eſt) explanandam, & illuſtrandam, pro occaſione deſcripſimus, atque adtulimus ad paginarum extremas oras (2), quo magis expedire duximus, & opportunum. Acta, a quibus loci

(1) Has æreas Tabulas, ab aliis jam editas, emendatiores vulgavimus Pagina XII. & Pag. XIII. poſt Præfationem ad Diſſertationem Glyptographicam, editam Romæ Typis Zempelianis (in 4.) Anno. cIↄ. Iↄ. cc. XXXIX. Sed quam emendatiſſime illas edidimus eodem anno in folio majori ex eadem Officina Typographica Joannis Zempel, collatis iterum exemplaribus vetuſtiſſimis.

(2) Cicero *De Natura Deorum* Libro I. pag. 237. inquit. *Nec vero probare ſoleo, id quod de Pythagoreis accepimus, quos ferunt, ſi quid adfirmarent in diſputando, quum ex eis quæreretur, quare ita eſſet, reſpondere ſolitos*, IPSE DIXIT. *Ipſe autem erat Pythagoras. Tantum opinio præjudicata poterat, ut etiam ſine ratione valeret auctoritas.* Ergo ratio præſit opinioni,

ci excerpti ſunt, diſtinximus, in *Antiquiora*, & *Acta alia*, ut a Bollandianis nuncupata fuerunt, licet priora ſint legitime tributa *Jacobo Sarugenſi*; alia *Sancto Gregorio*, *Turonenſium Epiſcopo*, ut faciliori negocio, qui cupiunt, valeant recognoſcere cum editis: *Acta longiora*, quod minus ſincera putentur, parcius adire curavimus. Ceterum Codices non nullos manu ſcriptos inſpeximus cum Hiſtoria eorumdem Sanctorum: Vaticanos (1), Vallicellanos (2); ſed nihil in his animadvertimus, quod Acta vulgata, atque Hiſtoriam magis perſpicue illuſtraret. Tamen ex eiſdem aliqua deſcripſimus, & ea in Appendice vulgabimus, quæ de vetuſto cultu illis tributo fidem faciunt. Ciceronis autem ſen-

(1) Codices Membranacei Vaticanæ Bibliothecæ, olim *Reginæ Svecorum Chriſtinæ*, quos vidimus.

Codex 493. pag. 162.

Codex 542. pag. 81. Ex hoc Codice deſcripſimus Acta Sanctorum VII. Dormientium, quæ cum in paucis differant ab Actis Longioribus a Bollandianis evulgatis, minime edenda eſſe decrevimus.

Codex 593. pag. 149.

Codex 622. pag. 1.

Codex 711. pag. 92. In iſto Codice legitur Oratio in honorem Sanctorum VII. Dormientiū, quam in Appendice edimus.

Codex 1127. pag. 162. Habet Acta Sanctorum Epheſinorum, quæ *Acta alia* a Bollandianis nuncupantur.

Codd. Vaticano-*Palatini*, quos vidimus.

Codex 477. pag. XII. Ex hoc Codice deſcripſimus quæ pertinent ad Hiſtoriam Sanctorum VII. Dormientium, & ea loco Appendicis vulgantur.

Codex 863. pag. 19.

Codex *Vaticanus*. 5084. pag. 25.

(2) Codex ſignatus intus & extra F. 8. Titulo recentiori notatus: *Opuſcula varia antiquorum auctorum*. Continens vero *Summam* Joannis Belleit, *de reddenda ratione Eccleſiaſticorum Officiorum*, & *de Feſtis Sanctorum*.

Ibidem legimus, ac etiam deſcripſimus fragmentum Vitæ Sanctorum VII. Dormientium. Illud tamen edere non ducimus opportunum.

ſententiæ, quas indicare oportebat, ad editionem Operum ejuſdem a *Petro Victorio* curatam, purgatam, ac publicis typis impreſſam Venetiis in folio in Officina Lucæ Antonii Juntæ reſpondent. Gemmas tres ex *noſtro Muſeo*, quæ ad ornatum Operis eduntur, neque de iis peculiare aliquid diſſeritur, exprimunt Literæ initiales E. in Præfatione, O. in Epiſtola ad Lectorem, & P. in Diſſertatione Hagiologica. Literam E. ornat Gemma, in qua ADAM. & EVA uxor; ambo ſtantes in Paradiſi medio, ubi arbos ramoſa (1) fructibus, ac frondibus dives, atque onuſta. Truncum arboris vario ambitu complectitur, adſcenditque callidus Serpens, ad Evam capite converſus, ac quaſi cum ea loquens. Ea vero contra Dei præceptum, pomum ex eadem arbore, *Scientiæ boni*, *& mali*, jam decerptum, conſpicit comeſura; quem deinde, utinam numquam comediſſet. Adam adloquitur Evam, & utrimque aliæ arbores ſpectantur. Hiſtoria notiſſima eſt ex Divinis Scripturis (2). Eadem in antiquo vitro exciſo exſtat pariter in *eodem Muſeo*; ubi in alio vitro antiquo, bracteata auro lamina con- ſpi-

(1) De ſpecie Arboris, nihil exploratum. (2) Lib. Gen. Cap. II. & Cap. III.

ſpicuo, viſitur Arbor cum Serpente circum involuto: Emblemate, eamdem ipſam Hiſtoriam compendio recludente. Gemma, quam ibi loci exhibemus, *Lapislazulus* nuncupatur. Litera P. Jeſum Chriſtum exprimit quum inquit (1). EGO SUM PASTOR BONUS. BONUS PASTOR ANIMAM SUAM DAT PRO OVIBUS SUIS. (2) EGO SUM PASTOR BONUS, ET COGNOSCO OVES MEAS, ET COGNOSCUNT ME MEÆ: ET ANIMAM MEAM PONO PRO OVIBUS MEIS. Igitur rudi, brevique tunica indutus, & calceis more ruſticorum, nullo cultu religatis, Ovem, quæ perierat geſtat humeris ſuis, aliæque duæ de ſuo ovili ſculptæ ſunt utrimque ad ejus pedes. Adeſt *Arbor* parte una; ex alia *Anchora*, & in ima parte *Piſcis*. Omnia plena myſterio. Non nulla ex his explanantur in Nummo æreo Veterum Chriſtianorum (3), & illuſtrantur inſigni, ac plane magni facienda alia Gemma anulari *in Muſeo Victorio* adſervata, & (4) ad calcem ejuſdem Libri edita. Hanc Gemmam cum Paſtore Evangelico, dicunt *Carneolam* antiquarii. Alia Gemma,

 quæ

(1) Joannis Capite x. Verſic. 11.
(2) Ibidem. v. 14. & v. 15.
(3) Parte II. Cap. XVII.
(4) Pag. 105.

quæ decorat centrum Literæ O. in Epiſtola ad Lectorem,

Auditum Superis, auditum Manibus Orpheum refert, quo Lyram modulante, ut ait Silius Italicus (1),

Cum ſylvis venere feræ cum montibus amnes. Hoc autem ſymbolo veteres Chriſtiani pro Imagine Jeſu Chriſti uſi ſunt(2), ſæpenumero illum ita depingentes in parietinis Sacrorum Cœmeteriorum: Cujus rei plura monimenta adferunt Boſius, atque Aringhius, ac poſtremo de illis teſtatur Boldettus in Obſervationibus ad Sacra Cœmeteria (3). Ipſam Gemmam a priſcis Chriſtifidelibus ſculptam fuiſſe, neque adfirmaturi ſumus, neque profecto negaturi. Modus tamen artificis, qui ad inferiorem cælaturæ claſſem pertinet, facile Chriſtianorum opus fuiſſe perſuadet. Quum Ethnicis plerumque inſervirent peritiores artifices, & ipſi quoque Ethnici eſſent. Nos certe pretioſum hunc anularem lapillum ceteris ſacris lipſanis adjunctum

(1) *Bellor. Punic.* Lib. xI. v.462. & v.468. Vide Caſſiodorum Lib. II. *Variarum*, Epiſt. xI. Virgil. Lib. Iv. *Georgicor.* Ovidium, Horatium, Claudianum &c.

(2) Vide ſis Euſebium Pamphilum in Oratione de Laudibus Conſtantini, habita in Tricennalibus, Capite xIv.

Utebantur quoque primo ævo Chriſti fideles muſico Lyræ inſtrumento pro ſymbolo, ut tradit S. Clemens Alexandrinus, *Pædagog.* Lib. III.

(3) Lib. I. Cap. vII.

ctum religiose custodimus : lapillum vero nuncupant *Carneolam*. Tabulam æri incisam, in qua Ectypon cum Historia Sanctorum Ephesinorum Dormientium expressum est, ornavimus Christi Monogrammate, literis A. & ω. utrimque inscriptis, uti in anulo quodam vetusto cum aliis sacris cimeliis vulgato, a nobis proditur (1). Palmas quoque, & Coronam adjecimus, certaminis feliciter consummati symbolas. Demum flosculos Papaveris septenos (quos Somno dicavit antiquitas, ut notum est), non tantum ornamenti gratia adposuimus; verum etiam, ut quoquo modo vulgarem opinionem sectantes, viso antiquo Monimento, animadverterent illico Dormientium titulum eisdem Sanctis tributum non esse sine mysterio. Quum vero in Operis progressu non numquam sermo occurrat de Vitreis quibusdam monimentis, quæ ab antiquariis, recentiori vocabulo, *pastæ antiquæ* nuncupari solent. Atque illa secus parentur ab iis, quæ a claro Viro Philippo Bonarrotio Senatore Florentino descripta sunt in Opere de Fragmen-

 tis

(1) *Nummus æreus Veterum Christianorum Commentario in duas Partes distributo explicatus &c.* Parte I. Capite XI. pag. 52.

tis Vasculorum (1), in quibus imagines sacras ex auro bracteato expresserunt veteres Christiani, & profanas iconas pagani: operæ pretium fore duxi, methodum, qua utendum est ad illa conficienda describere, & posteris memoriam opificii perquam utilis exponere: maxime quia nostra ætate summa in eis perfectio commendatur (2); ita ut Jaspides nigræ, virides, rubræ; Achates varie-

(1) *Osservazioni sopra alcuni Frammenti di Vasi antichi di Vetro ornati di figure, trovati ne' Cimiterj di Roma &c.*

(2) Excellunt modo in Urbe *Carolus Anghier* Romanus Aurifex, filius *Adriani* Lutetiæ Parisiorum nati, pariter Aurificis, qui paucis ab hinc annis Romæ vivere desiit, & idem operis genus optime callebat. *Christianus Fridericus Dehn*, Svecus, ex Provincia Pomerania, qui maximam gemmarum copiam hisce vitris effinxit, & eamdem quotidie adauget gemmis insignioribus. Harum vero elegantiarum seriem, venalem præbet: sive etiam Ectypa ab illis diligenter ducta, plusquam mille numero. Præterea *Augustinus Menga* Neapolitanus, cujusvis generis fictitias hujusmodi gemmas conflat. Hi autem omnes singulari propemodum artificio illas perficiunt; ita ut sive opacas malis, sive translucidas, nisi ad rotam, tamquam ad Lydium lapidem, experimento probaveris, veras esse gemmas putes · & si anulo illas inserueris; quisquis viderit; idemque artis peritus sit, facile decipiatur. Materiam vero ipsis operibus faciundis præstare solet *Alexius Mattioli* (cui potissime debemus egregia opera musiva, quæ ab *Petro Adami* Neapolitano, nuper defuncto; itemque ab Equite *Petro Paullo Christophoro Romano*, Viro nostro ævo clarissimo coagmentata sunt. Ab utroque enim multæ tabulæ, præcipue in Sacrosancta Vaticana Basilica, æterno tessellato opere confecta spectantur.). *Alexius* igitur vitreas offas parat gemmis factitiis conflandis valde idoneas. Sed ut ingenium viri Extraneis etiam hominibus innotescat; non enim de trivio, vulgaresque homines proponimus. Is purpureum colorem, quo Jaspides factitiæ coloris rubri parantur, suo studio adsequutus est, & in eo ad sexaginta gradus coloris rubri (quam Scalam appellant), nempe a rosaceo subalbido ad purpureum serici villosi mirabiliter pervenit, sine quibus perpauca præstaret ars musivaria. Porro illuc deveneramus, ut quum ejusdem coloris musivarius indigeret, opera vetustiora necesse haberet dissolvere, ac delere. Alia quoque laudabilia, atque utilia præstat *Alexius* felici ingenii sui conatu; ita ut dignus illo honore, & compensatione censendus sit, quem calamitas nostrorum temporum, vel sero, vel minime rependit.

riegati, Carneolæ, Hyacinthi, Amethysti, Chalcedonii affabre exprimantur; positisque in conspectu, veterum anulorum vitreis hisce pastis, cum ipsis gemmis de veritate rei quasi contendendum sit. Igitur parata gemma insculpta, sive exscalpta, si quis velit hujusmodi pastas optime conficere; sumta ferrea lamina, altitudinis circiter unius digiti, & in circulum, sive in figuram ovatæ formæ sinuata (circumferentiæ paullo majoris, quam ipsa gemma sit); non utique stamno, sive alia materia solidatur, ne ab elastica vi queat dissolvi, quum ad ignem admovetur; sed tantummodo perfecte jungitur, perforatis, clausisque reflexo, seu repercusso claviculo extremitatibus laminæ, quæ altera alteri, lima admodum imminutæ superponuntur, ut circulum constituant. Tunsa deinde *terra Tripolitana* (quæ ita ab ea Civitate in Africa regione sita appellatur, quæ *Regni Tripolitani* caput est, & ab antiquis Scriptoribus alio nomine dicitur *Leptis magna*, nunc autem *Tripolis Barbarorum*), tertia pars descripti circuli, eadem terra digito pressa impleatur. Reliquum ejus-

ejusdem terræ ponatur in catino, aqua multa super effusa, quæ manu, sive rudicula misceatur, atque agitetur. Effundatur deinde ex ipsa aqua permixta in aliud vas, ut in fundo ejusdem vasis lutum deponat. Interim ex terra crassiori, quæ in catino remansit, pars altera ferrei circuli replenda est, atque calcanda pollice, eaque levior est primo *terræ Tripolitanæ* solo. Demum ex eadem terra elutriata, ut diximus, vulgo *decantata*, quæ levissima omnium est (1), aqua jam purgata secus emittetur, & tertia pars superior ferrei circuli, tota ex ea pene exsiccata, atque, ut ita dicam, jam impalpabili, impleatur, ita ut redundet. Gemma deinde conversa cælatura premitur, quantum fieri potest super ista terra, & inverso circulo, percutitur leniter bacillo, seu virgula ex latere, semel, bis, aut ter; statimque gemma decidet, relicta impressione sui nitidissima in illa terra circulo ferreo constricta, ac constipata. Attamen, ut quod in desiderio est, perfectionis laudem obtineat, tutius erit in unaquaque gemma vitro effingenda,

(1) *Plane* non aliam terram facile inveneris, quæ cribro, licet tenuissimo expurgata lapillis, & crassioribus arenæ calculis, ei possit comparari.

genda, opus explanatum iterare ſexies, octies, decies. Poſt hæc vitrum ſolidum, coloratum, ſive diaphanum, ſive opacum, quantum ſatis eſt operi faciundo, ſuperponatur circulo ferreo, ſeu *terræ Tripolitanæ* in circulo coactæ, ac typum gemmæ referenti, & ita in furno accenſis carbonibus undique æſtuante exponitur, donec vitrum liquefieri evidenter adpareat (caveant autem qui hæc agunt ab uſu follis omnino). Interea os furni clauditur ferreo repagulo, ut totus calor circa illud opus verſetur: aliquando tamen introrſus oportet adſpicere, ut vitri mox ſequutura liquatio conſpiciatur. Tunc temporis ferrea ſpathula vitrum comprimitur, ac forcipe tandem comprehenſo circulo extrahatur a furno, & ponatur in tepidario, donec omni igne conſumto, cum tepore paullatim frigeſcat, & ne per antiperiſtaſin a furno ad aërem frigidum translatum opus facili negocio findatur, & in partes plurimas, ut docet magiſtra rerum experientia, dilaceretur. Verumtamen, quæ de ferreo circulo, de furno, ac tepidario diximus, clarius oſtendent omnia

nia figuræ, quas curavimus incidendas.

Fig. II.

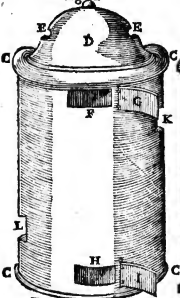

Fig. III.

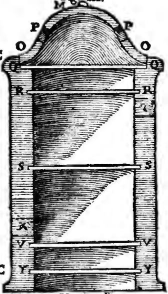

Fig. IV.

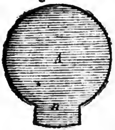

Fig. I.

Fig. V.

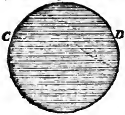

FIGURA I.

AA. Circulus ferreus, in quo *terra Tripolitana* cum gemma imprimitur.

B. Vitrum quod in Furno colliquandum eſt.

FIGU-

FIGURA II.

CCCC. Vas fictile, figura cylindri, paratum ad opus (1). Alii autem ad fictitias gemmas perficiendas Vase fictili utuntur, cujusmodi in Officinis Aromatariorum, & Spargyricorum adhibetur, in *Furnum*, *Fornacem*, *Cinerarium*, ac *Tepidarium* converso.

D. Caput Vasis fictile, quod movetur ad nutum, ac placitum artificis, ut pars interior carbonibus repleri possit.

EE. Oculi duo in capite Vasis aperti, ut carbonibus repleto capite, aër utrimque permeans ignem alat. Vide Fig. III. Literis PP.

F. Os *Furni* ferreo repagulo occludendum.

G. Ferreum repagulum.

H. Os *Tepidarii*.

I. Ferreum repagulum ad claudendum os Tepidarii accommodatum.

K. Os Fornacis. Vide sis Fig. III. Litera T.

L. Os Cinerarii. Vide Fig. III. Litera X.

(1) Fit autem Vas ex creta rubra: ea nempe, qua ollæ coquinariæ conficiuntur. Hæc creta aqua dissolvitur, ac deinde cribro purgatur a lapillis, quibus permixta est; Deinde equino stercore arefacto, laterculorumque pulvere, ac ferri limatura, creta miscetur, diciturque *Lutum Sapientiæ*. Non nulli, ut magis constans sit opus, quosdam ferreos circulos, puta tres, aut quatuor, in ipsa Vasis structura, cum creta componunt; coctumque Vas, ab igne non læditur.

FIGURA III.

MN. Vas fictile sectum scenographice a summo ad imum.

MO. Caput Vasis accensis carbonibus exæstuans.

PP. Oculi duo in ipso capite Vasis aperti, ut in priori Figura II. Literis EE.

QQ. Lamina ferrea os Vasis cooperiens.

QR. Pars Vasis vacua, quæ *Furnum* appellatur. Hæc autem pars Vasis a Q. ad R. tota intrinsecus circumvestitur lamina ferrea sinuata usque ad extremitates oris in ipso vase aperti. Os indicatur Fig. II. Litera F.

RR. Lamina ferrea, cui superimponuntur opera excoquenda, uti ostendit Figura I. Eadem vero lamina RR. ita expansa, sicuti esse debet, satis exprimitur Figura IV. Literis *A. B.*

RS. Fornax carbonibus accensis repleta.

SS. Crates ferrea, quæ Fornacis solum est, & cinerem in inferiorem loculum exonerat, Vase per eam diviso bifariam. Sed ipsam cratem ostendit Fig. V. Literis *C. D.*

T. Os Fornacis ad immittendos carbones, & exci-

excipiendum aërem apertum in Vase forinsecus, & ne calor ignis lædat artificem, dextrorsum. Vide Fig.II. Lit.K.

SV. *Cinerarium* æquale Fornaci RS.

VV. Lamina ferrea.

X. Os *Cinerarii* ad emittendum cinerem sinistrorsum patens. Vide Fig.II. Lit.L.

VY. Pars Vasis vacua, quæ *Tepidarium* dicitur, quod in ea, opera jam perfecta tepescunt, & æqualis est Furno QR.

YY. Lamina ferrea, quæ fundum Vasis constituit.

FIGURA IV.

A. Lamina ferrea, quam descripsimus in superiori Figura III. Literis RR.

B. Pars ejusdem laminæ *A.* sive RR. quæ implet solum oris Furni, indicatum Fig. II. Litera F.

FIGURA V.

C. D. Crates ferrea, quæ indicatur in præcedenti Figura III. Literis SS.

Figuræ adpositæ, ut ad usum opportune reducantur, per partes singulas mensurantur pede, seu palmo architectonico: secus autem Figura I. quæ multo majori modulo delinea-

ta eſt, ut facilius perſpiciatur, & operationis ordo, clare, ac dilucide explanetur.

Ceterum qui operi incumbunt, utuntur ocularìis, ſive conſpicillo (1), quum introſpicere velint, ne calor ignis ab oſtio Furni vehementer emanans oculorum aciem lædat. Conſpicillum autem nulla arte optica elaboratum eſto, ne res minuat, aut adcreſcat; adhibetur enim ſolummodo vitrum cryſtallinum aptatum ad formam conſpicilli, ne viſus irritetur, aut vulneretur. Hæc vero breviter dicenda exiſtimavimus circa inſtitutum opus, prævia adloquutione; properandum enim modo eſt, & ad ipſam Hiſtoriam Sanctorum Dormientium contendendum. *Horæ quidem cedunt*, inquit Cicero (2), *& dies, & menſes, & anni, nec præteritum tempus umquam revertitur: nec quid ſequatur ſciri poteſt...... Tantum remanet quod Virtute, & recte factis ſis conſequutus.*

EPI-

(1) Adi Plinium Naturalis Hiſtoriæ Libro XXXVII. Cap.V. & ea quæ ad Plinium illuſtrandum nuper prodere libuit in Diſſertatione Glyptographica Capite XXVIII. pag. 103. & ſequentibus amabo percurras velim, & ſi vacat, ponderare ne graveris.

(2) In Catone Majore. Pagina 513.

EPISTOLA

AD LECTOREM.

OMNIS generis monimenta, quæ latent in ſcriniis, ſive in abditis quibuſque locis, viris eruditis impervia, vix proſunt illi qui poſſidet (1). Heinc laudibus commendantur rerum antiquarum collectanea publicis typis excuſa, licet quandoque prodeant in vulgus nulla deſcriptione conjuncta. Nos igitur dum hæc cogitamus, aliqua *Muſei Vi-*

(1) Caſſiodorus (*Variarum Lib.* IV. *Epiſt.* XXXIV.) inquit: *Divitis auri vena ſimilis eſt reliquæ terræ ſi jaceat: uſu creſcit ad pretium; quando & apud vivos ſepulta ſunt, quæ tenacium manibus includuntur &c.*

Gemmæ quoque ab Oriente in Italiam advectæ (quæque ſplendoris gratia monilibus, atque anulis inſeruntur, variæque lucis fulgore, arte magiſtra naturam juvante, cominus, eminus intermicant), quouſque thecis occluduntur, pene ſimiles lapidibus quos calcamus reputari poſſunt, quum nullo luminis nitore ſplendeant. Inde Ovidius, rem noſtram acu tangens, Lib. II. Metamorphoſeon, Solis auratum currum deſcribens, ait:

Per juga Chryſolyti, poſitæque ex ordine Gemmæ,
Clara repercuſſo reddebant lumina Phœbo.

Idem pariter dicendum eſt, de quibuſque rebus optimo colore diſtinctis: color enim, nonniſi coruſcante lumine diſtinguitur. Sunt igitur hæc omnia, quum latent, atque ab uſu removentur, tamquam vere non ſint.

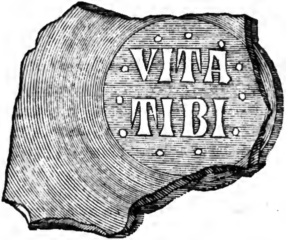
Victorii ſingularia cimelia de more illuſtrantes, alia quoque ejuſdem Muſei inedita emblemata hac illac in lucem emittenda curamus, parati pluribus vigiliis, ſed jucundo labore, aliquando Muſeum totum vulgare, atque exponere : modo vita ſuppetat (1), ac Lectoris gratia frui ſine invidia concedatur. Porro in ſtudia literarum incumbere e re noſtra ducimus, necquicquam ultra cupimus, niſi a te, Lector benevole, probari, quum aliquid in manus tuas damus. Tu interim hiſce noſtris lucubrationibus UTERE FELIX (2), & convivali adclamatione, quam ex antiquo vitro (3) nunc primum exhibemus (Urbis hoſpes ſis, vel extraneus), lætare

(1) Ita Plinius *Epiſtolarum* Libro v. *Epiſt.* v. *Occurſant animo mea mortalitas : mea ſcripta : nec dubito te quoque eadem cogitatione terreri .... Proinde, dum ſuppetit vita, enitamur, ut mors quam pauciſſima, quæ abolere poſſit inveniat.*

(2) In gemmis anularibus antiquis hæc formula non ſemel occurrit. Mutuum aliquando accepi anulum aureum, ſive potius anularem laminam auream vetuſtiſſimam, totam circum perforatam hiſce literis. VTERE. FELIX. MVLTIS. ANNIS. Sed monimentum adeo elegans, paullo poſt igne liquatum amiſimus. Heu rem iniquam, & graviſſimam! Sed patratam impune.

(3) Hoc inſigne fragmentum ſcyphi veteris ævi, hactenus ineditum exſtat Romæ *in Muſeo Victorio*. Ibidem literis ex albo legimus in antiqua carneola HAVE. In alia HAVE SECVNDE. In alia HAVE VITA. & in Anulo æreo ejuſdem Muſei, cujus lamina ſuperior, ſive *pala* (ut inquit Cicero Lib. III. *De Officiis*, pag. 466.), veſtigii, ſeu calceamenti formam refert, literis exciſis legitur VIVAS. Demum in alia antiqua carneola anulari ibidem adſervata, perſimili, ſed græca adclamatione notatum legimus Ζ●. Scriptum in eleganti tabella utrimque anſata. Illius autem explanationem cupientes, petere poſſunt ab Juvenale, Satyra VI. ac Martiale, Lib. x. Epigrammate LXVIII.

tare temperate, ac ſobrie; noſque communi literarum ſtudio tibi unice devinctos, amare perge.

Fa-

Faciendi aliquid, vel non faciendi vera ratio, cum hominum ipſorum, tum rerum etiam ac temporum conditione mutatur. Nam recentia opera MAXIMI PRINCIPIS *præbent facultatem* NOVA, MAGNA, VERA *cenſendi* (1). Porro noſtra ætate FELIX ROMA; tandem enim aliquando (2):

IN LATIUM SPRETIS ACADEMIA MIGRAT ATHENIS.

(1) Plinius *Epiſtolarum* Libro VI. Epiſtola XXVII.

(2) Claudianus de Manlii Theodori Conſulatu verſ. 94.

ELENCHUS CAPITUM.

Multa

FIGURAE

ET ANTIQUA MONIMENTA.

IN PRAEFATIONE.

IN EPISTOLA AD LECTOREM.

IN DISSERTATIONE.

CAP.

I M-

IMPRIMATUR,

Si videbitur Rm̃o Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

Ph. Spada Archiep. Theodoſiæ Viceſg.

ADPROBATIONES
CENSORUM.

I

S*Anctorum* VII. *Dormientium Hiſtoriam ex Ectypis Muſei Victorii expreſſam, & Diſſertatione, veteribuſque Monimentis illuſtratam*, juſſu Rm̃i Patris Fratris Aloyſii Nicolai Rodulphii Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri a me lectam; quia nihil Catholicæ Religioni, ac bonis moribus adverſum in illa reperi: Imo ea eruditione refertam deprehendi, quæ Eccleſiaſticæ antiquitatis ſtudioſis prodeſſe poterit, dignam publica luce cenſeo. Romæ Idibus Octobris. Anno Domini MDCCXL.

Petrus Pollidorus.

Quum

II

QUum juſſu Reverendiſſimi Patris Nicolai Rodulfi Sac. Palatii Apoſtolici Magiſtri: *De Sanctis* VII. *Dormientibus Diſſertationem* ſingulari ſtudio, atque eruditione elucubratam diligentiſſime expenderim, in eaque nihil, quod a verae Fidei, Chriſtianorumque morum inſtitutis abhorreat, deprehendere potuerim, publici juris fieri poſſe cenſeo. Romae ante diem VII. Kal. Novemb. Anno Domini cIↃ IↃcc xl.

Franciſcus Marianus Vatic. Baſilicae Benefic. & Bibliothecae Script. Graecus.

IMPRIMATUR,

Fr. Nic. Ridolfi Ord. Prædicatorum Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter.

SAN-

Eques Hieronymus Odam delin. — Ioann. Petroschi Scul.

SANCTORUM

SEPTEM DORMIENTIUM

HISTORIA

DISSERTATIONE

ET VETERIBUS MONIMENTIS

ILLUSTRATA.

CAP. I

De Utilitate, quam adferunt Scriptores, maxime de rebus Sacris agentes.

PENE incredibile dictu eſt quam multæ noſtra ætate in vulgus prodeant eruditorum Virorum lucubrationes, quibus Hiſtoria prioris ævi, tum Sacra, tum Profana illuſtratur. Et ſi velim illa pariter memorare, quæ verſantur circa Philologiam, Quæſtiones Academicas, & Rhetoricas exercitationes Oratorum, & Poëtarum, Latino, Thuſcoque idiomate publicis typis excuſa, profecto omne tempus in ipſo diſſerendi exordio conſumeretur. Siquidem ea omnia ita avide plerumque expetuntur à curioſis, doctiſque Viris, ut nova, laudandaque inventionis ra-

Eques Hieronymus Odam delin. Ioann. Petroschi Scul.

SANCTORUM

SEPTEM DORMIENTIUM

HISTORIA

DISSERTATIONE

ET VETERIBUS MONIMENTIS

ILLUSTRATA.

CAP. I

De Utilitate, quam adferunt Scriptores, maxime de rebus Sacris agentes.

PENE incredibile dictu est quam multæ nostra ætate in vulgus prodeant eruditorum Virorum lucubrationes, quibus Historia prioris ævi, tum Sacra, tum Profana illustratur. Et si velim illa pariter memorare, quæ versantur circa Philologiam, Quæstiones Academicas, & Rhetoricas exercitationes Oratorum, & Poëtarum, Latino, Thuscoque idiomate publicis typis excusa, profecto omne tempus in ipso disserendi exordio consumeretur. Siquidem ea omnia ita avide plerumque expetuntur a curiosis, doctisque Viris, ut nova, laudandaque inventionis ra-

CAP. I tione, literariarum rerum nuncia Parisiis, Amstæledami, Londini, Genevæ, Bernæ, aliisque variis in locis edenda curarint; maxime vero in Italia, Venetiis, ac Florentiæ; quibus per singulas hebdomadas folium librorum tunc temporis impressorum Epitomen, sive summam promens, per tabellarios continuo euntes, & redeuntes deferri paullo ante constitutum est. Verum enim vero quid utilitatis ab Scriptoribus Ecclesiasticis nostro hoc ævo in describendis Sanctorum Vitis adsidue incumbentibus adpareat; nempe ab Hagiologis Bollandianis, qui singulis Sanctis propria die adsignata, Historiam vitæ prosequuntur, mirari potius licet, quam verbis exponere. Illud sedulo considerare oportet, ab anni initio, videlicet a Mense Januario (quo anni primordia, pene ab omnibus inchoantur), usque ad Diem XIX. Mensis Augusti, Volumina XXXV. jam prodiisse, non sine piorum, doctorumque hominum ingenti solatio; quod admodum nitide edita sint Acta Sanctorum, collatis inter se vetustis manu scriptis codicibus, & summa fide recognitis; præterea, quod prolegomenis lectissimis ornata

nata ſint eadem Volumina, additis qua opus eſſe rati ſunt, animadverſionibus valde eruditis.

CAP. II
Socii Bollandiani differunt de Sanctis VII. Dormientibus. Proponitur Ectypon *Muſei Victorii* cum imagine eorumdem Sanctorum.

ITA porro apud ipſos Menſe Julio ad Diem XXVII. legenda occurrunt Acta Sanctorum Septem Dormientium (1), quæ nunc expendimus, vulgare cupientes Ectypon vetuſtum *ex Muſeo Victorio*, in quo iidem ipſi Sancti VII. Dormientes exhibentur in antiqua gemma, fortaſſe modo amiſſa, inſculpti.

CAP. III
Quæ ſint hujuſmodi Ectypa; & quomodo conficiatur exponitur.

HÆC autem Ectypa, ut illi etiam, qui minus norunt intelligant, quid iſtud rei ſit, & quam ſimillima exemplari exſiſtant; Vel fiunt liquato aqua gypſo, vel ſulphure in amula ad ignem admota, colliquato, & cinnabari, ſive alio colore mixto. Igitur quodvis horum ſelegeris, gemmæ, ut dicebam, infunditur, cui, ne undique diffluat, ſive ſulphur, ſive gypſum, faſcia tenuis e ſtamno, non nihil ipſa gemmæ area eminentior, adſtringitur, & filo, ſi opus fuerit,

A 2

(1) Tomo VI. Menſis Julii. Pag. 375. & ſeqq.
Vide quoque Martyrologium Uſuardi apud Bollandianos Tomo VII. Menſis Junii, pag. 428. & in Auctariis pag. 429. & 430.

CAP. III rit, circumligatur. Jam verò rigente sulphure, densatoque gypso, alterutrum a gemma dividitur, & sic ipsissimam gemmæ imaginem ectypon refert. At ipsa gemma aliquando leniter oleo perungitur, ut facilius gypsum aut sulphur ab illa separetur. Est item aliud genus operis, quo utimur ad exerenda e gemmis cælaturæ exempla, nempe cera, quam *Hispanicam* dicunt. Ea, ut plurimum palmaribus bacillis teretibus, rotundisque constat, & ad ignem candelæ, sive lucernæ propior accenditur, non ut ardeat, sed ut fluat, tantum, quantum sat est ad excipiendam ex gemmis imaginem; magisque probatur, quæ rubenti colore plus nitet, ac facilius fluit. Ceræ itaque liquenti subponitur lamina, sive lignea, sive papyracea, sed satis firma: Optimæ vero sunt chartæ lusoriæ, quæ Massilia ad Centumcellas appulsis navigiis deferuntur, atque inde Romam, & in inferiori, seu adversa parte, totæ sunt albæ; reliquæ enim alearum species in utraque parte sunt impressæ; scilicet signis lusoriis, parte una; altera, typo officinæ. Eumdem effectum præstat item cera mollis, digi-

digitorum ope interdum compressa, donec in figuram coni exsurgat, eaque paullulum madefacta labiis, converso cono, gemmæ incisæ imprimitur. Pene illud de hac cera expressit Ovidius (1) virtutem Solis commendans.

Cera remollescit, tractataque pollice, multas
Vertitur in facies, ipsoque fit utilis usu.

Ectypon vero, de quo dicturi sumus, constat ex sulphure, & quidem multis ab heinc annis fuso, & ab eadem gemma sumto.

CAP. IV Sancti Septem Dormientes Ephesini ab aliis Sanctis Dormientibus diversi.

IGITUR laudati Bollandiani, ante quam Acta proferant, agunt prævio Commentario de Sanctis Septem Dormientibus in Germania septemtrionali cultis, nempe apud Norvegos. De aliis item in Gallia, sive Turonensibus, quorum nomina sunt CLEMENS, PRIMVS, LAETVS, THEODORVS, GAVDENS, QVIRIACVS, sive CYRIACVS, INNOCENTIVS, quos Cæsar Cardinalis Baronius eosdem cum Septemtrionalibus esse opinatur in notis ad Martyrologium Romanum (2). Ei vero minime adsentiuntur Bollandiani, nec alii plerique in eamdem sententiam pedibus

(1) *Metamorphoseon* Lib. x. Fab. VIII. (2) Ad Diem XXVII. Julii.

dibus ire arbitrati ſunt, argumentis ab ipſis Actorum collectoribus prolatis moti, atque devincti. Ceterum hæc Hiſtoria alia eſt a Sanctis Septem Dormientibus Epheſinis, qui in noſtro Ectypo ad declarandam veritatem adpoſite ſunt expreſſi.

CAP. V
Deſcribitur Ectypon Muſei Victorii.

OMNES ergo tamquam vere Dormientes repræſentantur, tunica tantum induti; alii ſedentes, jacentes alii, ſtorea quadam, ſive ſtramento unicuique ſubpoſito. Nimbo rotundo caput illorum ornatur (1), quibus omnibus proxime ſpectatur ab antiquo artifice formatum inſtrumentum, quo Martyrium, ſive mortis illatæ genus deprehendi poſſit; ſcilicet clavæ nodoſæ, ſecures, clavi, faces ardentes (2): E regione autem nomen ſingulis adpoſitum eſt. Sedent duo primi CONSTANTINVS, & MAXIMIANVS. Alter ſiniſtra caput regit, genæ admota; dextra ſiniſtro cubito ad latus quoque ſiniſtrum

(1) Hic Orbis capiti circumſcriptus, *Venerationis index, & Majeſtatis, quæ humanam excederet*, dicitur ab Laurentio Pignorio in expoſitione Menſæ Iſiacæ, pag. mihi 23. ſed adi Nummum Æreum veterum Chriſtianorum, Commentario a nobis explicatum Parte 1. Cap. XXVII. pag. 29.

(2) De his omnibus Martyrum ſuppliciis, pœniſque, agit Antonius Gallonius Congregationis Oratorii Presbyter, in Lib. *de Martyrũ Cruciatibus*, quem vide.

CAP. V

ſtrum compreſſa, celataque, & pede lævo poſt dexterum compoſito, ejuſque poſt tergum, in area gemmæ clava erecta cernitur, parte graviori ſuperius, tenuiori inferius efficta. Alter dextero cubito coxæ dexteræ innixus, crure non nihil contracto, manu genam fulcit, extenſoque magis ſiniſtro pede, aliam manum ad genu protenſam tenet. In area, quæ media eſt inter utrumque cernitur clava longior alia, in ima parte aculeata. Jacent veluti ſomno indulgentes, ſupini, alii duo JOHANNES, & MALCHVS. Hic utroque crure, pedibuſque æqualiter productis, exporrectiſque. Ille cruribus pene decuſſatis, niſi quod pes dexter longius aliquantulum excurrit. Ambo brachiis ad ventrem uſque prolatis. Malcho adjacet ſecuris. Johanni lignum nodoſum, ſive mavis clava. Demum ſedent, ad dexteram admodum reclinatus MARTINIANVS, quem prope jacet ſecuris: ad ſiniſtram SERAPIO, cui fax ardens proxima eſt. Medius DANESIVS, ut in Ectypo legitur, ſive DIONYSIVS, ut aliis placet illum nuncupare (1), ceteris magis erectus, cui ma-

(1) Adi Martyrologium Romanum ad Diem XXVII. Julii: Item Acta a Bollandianis congeſta, & alios qui eorumdem Sanctorum meminerunt.

CAP. V. magnus clavus (1), ſeu aliquod aliud inſtrumentum, martyrii ſymbolum adſtat, faſcia, ut mihi videtur, circumligatum. Martinianus dextero cubito, dorſoque, & capite ſtoreæ innititur, manu ad maxillam fulciendam explicata (2), ſiniſtro brachio, manuque dex-

(1) Sanctus Paullinus Epiſcopus Nolanus, de quo aliqua dixiſſe non pœnitet in Nummo Æreo explicato Parte I. Capite XL. ad calcem pag. 51. num. 3. agens Natali IX. Carmine XXIV. *De adventu Nicetæ Epiſcopi e Dacia, qui ad Natalem D. Felicis occurrerat*, hæc ait ad rem noſtram.

Vitalem, Agricolam, Proculumque Bononia condit,
Quos jurata fides pietatis in arma vocavit,
Proque ſalutiferis texit victoria palmis,
Corpora transfixos trabalibus inclyta clavis.

Vide in Bibliotheca Patrum Lugdunenſi, Tomo VI. pag. 289. Illos autem clavos ferreos fuiſſe exiſtimo, quales in crucifixione Domini noſtri Jeſu Chriſti perfidos Judæos adhibuiſſe ſcimus. Iidem utebantur veteres ad opera contignationum in Ædificiis, ut meminit Vitruvius Lib. VII. de Architectura. Cap. III. Ubi Guilelmus Philander monet: *ferreos clavos in inteſtino opere plurimum valere, æreos in ceteris, atque humido loco præſtare, & penè æternos eſſe*. Duos vere trabales clavos, ſed æreos vidimus olim Romæ in Muſeo Strozio, quum adhuc in vivis eſſet Præſul eruditus Leo Stroza amicus noſter, & eos ex contignatione Porticus Baſilicæ Sanctæ Mariæ ad Martyres, quæ *Pantheon* dicitur (vulgo ab exteriori, atque interiori figura ædificii, *la Rotonda*), erutos, ſervatoſque fuiſſe nobis exponebat. Alium vidimus quoque in Muſeo Kircheriano: Eadem vero Porticus contignatio tabulis æreis tota conſtabat, hujuſcemodi clavis pariter æreis confixa, quam Urbanus VIII. Pontifex Maximus ad ornandam Principis Apoſtolorum memoriam evertit Anno MDCXXXII. conflato illo ære in Mauſoleum miræ pulcritudinis, atque magnificentiæ. De hoc Opere vere mirando diſſerit Philippus Bonanni Societatis Jeſu Presbyter in Hiſtoria Templi Vaticani Cap. XXIV. & alii illuſtratores ejuſdem auguſtiſſimæ Baſilicæ.

Clavos Trabales memorat quoque Horatius *Lib. I. Carminum, Ode* XXXV. & quidem in uſum tormenti, ſive ſupplicii; inquit enim:

Te ſemper anteit ſæva neceſſitas,
Clavos Trabales, & cuneos manu
Geſtans ahena: nec ſeverus
Uncus abeſt, liquidumque plumbum &c.

(2) Dantes Aligherius Guilelmum Navarræorum Regem, Philippi, cognomento pulcri, Francorum Regis Socerum in Purgatorio (*Canto VII. in fine*), deſcribens, ait.

L'altro vedete ch'ha fatto alla guancia
Della ſua palma, ſoſpirando, letto &c.

Vide ſis Chriſtophorum Landinum in Commentariis loco citato. Horum vero Commentariorum laudatur editio Florentina in ſolio Nicolai Laurentii *della Magna*. An. M. CCCC. LXXXI. quam in privata Bibliotheca ſervamus æneis figuris ornatam.

dexteram verſus prolabente; pedibus ſolutis, ſed imparibus, nempe ſiniſtro elatiore exprimitur. Serapio, ſiniſtro cubito inſiſtit ſtoreæ, manuque caput excipit: dextero brachio uſque ad cubitum ad latus excidente, manu vero ſiniſtram verſus. Pes ſiniſter cum crure productus eſt: dexterum crus cum eo ad ſuram interſeritur. Dionyſius brachio dextero ad cubitum flexo innixus genu eſt ſublimiori, manu ad genam expanſa: ſiniſtro brachio circa poplitem defluente; crure altero longius prolapſo: cunctique repræſentantur capillo breviuſculo, atque imberbes.

CAP. VI
De Sanctis Dormientibus Epheſinis diſquiritur.

HOC teſtimonio adeo illuſtri, & merito ad nos tranſmiſſæ ſacræ eruditionis venerabili, adverſus Dionyſium Jacobitarum Patriarcham (1), & Jacobum Sarugenſem (2) tutiſſime iri poteſt, qui contra communem, vulgatamque hujus hiſtoriæ famam, octo fuiſſe Sanctos Dormientes ſcripſerunt. Nomina quippe Sanctorum Epheſinorum, atque imagines, ſeptem omnino ſunt;

B quæ-

(1) Exſtat apud eruditiſſimum Aſſemanum Canonicum Baſilicæ Sancti Petri de Urbe, & Vaticanæ Bibliothecæ Præfectum, editæ ab ipſo Bibliothecæ Orientalis Tomo 1. pag. 336.

(2) Homilia de SS. VII. Dormientibus.

CAP. VI quæque diverſimode recitantur a variis Scriptoribus (1), in hoc monimento ſine ambiguitate notantur. Conſtat pariter eodem teſtimonio de eorumdem agone, atque obitu, quos Scriptorum nullus indigitat, nullus deſcribit (2): nam præter quam quod in ſpelunca clauſi occubuere, ut teſtantur Acta (3), quo mortis genere ceſſerint e vita, indicant ſecures, faces, ligna nodoſa, clavi, in noſtro Toreumate conſpicua omnia. Conſtare item poteſt de illorum ſacro cultu vetuſtiſſimo poſt obitum, indice Nimbo rotundo, de quo plura alibi diximus (4). Dubium quoque a Bollandianis excitatum reſolvitur ope hujus antiqui monimenti; quum enim in ancipiti ex eo ſe conſtitutos eſſe fateantur, quod in Actis antiquioribus Jacobi Sarugenſis a ſe prolatis, *Pueri* dicantur Sancti VII. Epheſini, ſuſpicari liceat, *num ob juvenilem ætatem*

(1) Vide ſis Socios Bollandianos Tomo VI. Julii in Commentario prævio §.I. num.6. & num.7.

(2) Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum ad Diem VI. Kal. Auguſti, videlicet XXVII. Julii lit.f. ſcribit. *Quicquid ſit optimo jure dicimus, tam Latinos, quam Græcos religioſe, ac pie colere, ac celebrare horum Sanctorum anniverſariam ſolennitatem, quum gravia paſſi ſint temporibus Decii, atque revera in Domino obdormierint*: genus autem ſuppliciorum præteriit, quod & alii ad hanc diem veteri teſtimonio carentes fecerunt.

(3) Adi Caput XI. hujus Diſſertationis, & quæ ibidem notantur pag.29. n.1. diligenter expende.

(4) Vide præcedenti Capite in adnotatis ad calcem pag.6. num.1.

tem (1), *vel ministerium communiter a Græcis aliisque Scriptoribus pueri appellentur*. Ipsis enim, ut inquiunt, *præplacet hæc posterior significatio, etsi etiam alia commode intelligi possit*. Verum quicquid sit de illorum conditione, quam apud Livium (2), ex eadem *Puerorum* voce eliciunt, conformemque animadvertunt Scripturæ Sacræ consuetudini; in hujus Historiæ illustratione, *Puerorum* appellationem ad ætatem eorumdem primo referri oportere manifeste docet insigne id monimentum, ut consideranti patet. Illud etiam observandum in Menologio Græcorum jussu Basilii Imperatoris græce olim edito, sed græce, & latine vulgato Anno MDCCXXVII. Typis Urbinatibus. Ibi enim Parte I. ad Diem XXIII. Octobris (3) in tabula æri incisa Sanctorum VII. Ephesinorum Dormientium imagines conspiciuntur, tamquam Puerorum in spelunca degentium, hoc titulo præposito brevissimæ illi Historiæ. Ἡ ἀνάμνησις τῆς φανερώσεως τῶν ἁγίων ἑπτὰ παίδων τῶν ἐν Ἐφέσῳ. *Commemoratio manifestationis Sanctorum Septem Puerorum Ephesi.* Referunt

 Acta

(1) Ita in observationibus ad pag. 389. in eodem Tomo VI. Julii.

(2) Libro V. Decade VI.

(3) Pagina 137.

CAP. VI Acta a S. Gregorio Turonensi scripta (1), furente Decio Imperatore eosdem Christi Martyres ferro oneratos in conspectum illius adductos fuisse, & blanditiis tentasse (2); discussoque ferro a collo eorum, quum discederet, liberos dimisisse, donec ad Ephesum rediret: *quia non decet tantam venustatem, ac pulcritudinem corporis subdi tormentis*. Idem confirmatur a nobis ejusdem Gregorii testimonio paullo post in hac Dissertatione adferendo (3). Quis vero decere adfirmet, sive potius quis patiatur? has oris elegantias, & egregium formæ decus in viris ab aliquo celebrari, quæ vix modeste tolerantur, quum de ephœbis se bene gerentibus, ac recte moratis, per otium aliquando sermonem facimus. Illud sane improbare videtur Sanctus Basilius Magnus Cæsareæ Cappadociæ Archiepiscopus, aliqua edisserens de perfecta hominis institutione, in Epistola Prima ad Sanctum Gregorium Nazianzenum Theologum nuncupatum (4). Heinc sæpe miratus sum animadvertens apud eruditissimum Can-

gium

(1) *Acta alia* §.2. Eduntur a Bollandianis post *Acta Antiquiora* in eodem Tomo VI. Julii pag. 389.

(2) Ibidem §. 3.

(3) Adi Caput XVIII. in adnotatis ad calcem pag.65. num.1.

(4) Operum Tomo II. pag.783. Edit. Parisiis in fol. CIƆIƆCXVIII.

gium in Dissertatione de inferioris ævi Numismatibus (1), antiquum ab eo proditum monimentum, in quo Septem Sanctorum imagines in orbem expressæ sunt, totidem segmentis distinctæ, quæ seniores, barbatosque viros exhibent cum nimbo rotundo circa caput, statuque veluti dormientes repræsentantur (2). In centro hujus emblematis historia valde obscura continetur; epigraphe vero partim latinis, partim græcis characteribus, & male delineatis descripta est; ita ut nulla interpretatione declarari possit. Culpam tamen, si qua forte sit, tum in figuris, tum in inscriptionibus, illi tribuit Cangius, a quo ectypon, sive potius graphydem acceperat. Putandum eosdem Sanctos VII. Dormientes in giro artificem exprimere voluisse. Verum ex præmisso rerum ordine, nullo modo quod præsumserat adsequutus est: nisi forte historiam Sanctorum VII. Dormientium in Germania, sive in Gallia clarorum

(1) Vide ad calcem Tomi III. Glossarii mediæ, & infimæ Latinitatis Tabula III.

(2) Ibidem Num. XXXI. Hujusmodi Nummum, ni fallimur, quem se descripsisse ait in Notis historicis, & philologicis ad Alexiadem Annæ Comnenæ Cæsarissæ, editum non reperimus in Opere laudato pag. 322. cum aliis nummis ad Alexium pertinentibus. Id Opus, sive notæ ad Alexiadem exstant post Joannis Cinnami historiarum libros, seu de rebus gestis a Joanne, & Manuele Comnenis Imperatoribus Constantinopolitanis pag. 220. Edit. Parisiis in fol. An. M.DC.LXX.

rum insculpere conatus sit, de quibus sermo incidit in hac Dissertatione Capite IV. Eam sane perscrutari modo, locus & occasio minime patiuntur, neque Cangius id in mente habuisse alicubi prodit.

CAP. VII
Illustrantur Instrumenta supplicii, & cruciatuum eorùdem Sanctorum Martyrum.

FACES autem, clavas, sive fustes, vectesque, & secures ad Christifideles conterendos, mactandosque sæpe numero adhibitas fuisse, argumentis minime opus est, apud illos præsertim, qui Sacras Historias, atque Acta Martyrum, Martyrologia, ac Menea vetustissima utquumque lustrarunt. Quibus etiam omissis, sat est Antonii Gallonii Opus insigne de Martyrum cruciatibus hac illac inspicere, ubi delineata quoque, ne dum descripta sunt plurima instrumenta ab ethnica impietate adinventa, atque a tyrannis frequenti immanitate, atque odio probata, Martyribus excruciandis aptissima. Quæ instrumenta aliquando in Cryptis, sive Cœmeteriis suburbanis prope Martyrum corpora reperta fuere, & nostra item ætate, licet admodum raro (1) inveniuntur, fidemque rei fa-

(1) Sacra Cœmeteria per singulos cuniculos ita diligenter perquisita sunt, ut certe parum superesse videatur ad explorandum.

faciunt indubiam probati viri, qui ad extrahendas illorum exuvias a Sacris Præſidibus ſunt deſtinati (1), & alii Scriptores rerum Eccleſiaſticarum in ſuis Operibus meminerunt (2): ſervarique illa ſolent in ſacrariis, thecisque, & piæ fidelium venerationi rite proponi, ut; *quod fuit inſtrumentum pœnæ*, inquit Euſebius Gallicanus (3), *ſit gloriæ teſtimonium, & dolorum materia tranſeat ad inſigne meritorum*.

CAP. VIII
Toreuma vitreum vetuſtum cum imagine Sancti Demetrii exhibetur.

DUO vetuſta monimenta huic loco potiſſime congruentia adferenda ſuccurrunt.

(1) Boſius (*Roma ſotterranea*) Libro I. Cap. xx. Lib. II. Cap. II. Lib. IV. Cap. I. Edit. in 4.
Paullus Aringhius Romæ Subterraneæ Tomo I. Lib. I. Cap. XXIX. pag. 151. & ſeqq. Editionis in ſol. Hanc autem editionem ideo recenſuimus; eſt enim alia ejuſdem Operis editio in 12. Arnhemiæ. M.DC.LXXI. Apud Fridericum Hagium cum hoc titulo. ROMA SUBTERRANEA NOVISSIMA, &c. ex abſolutiſſimo Opere PAULI ARINGHI.
Fabrettus Inſcriptionum Antiquarum Cap. VIII. pag. 555.
Boldettus (*Oſſervazioni ſopra i Cimiterj de' SS. Martiri*) Lib. I. Cap. LX.

(2) Vide ſis Baronium in Annalibus Eccleſiaſticis variis locis, & in notis ad Martyrologium Romanum, potiſſime ad diem XXVI. Junii lit. d. Illud idem, quod de inſtrumentis obitus Sanctorum Martyrum in eorumdem locis ſepulcralibus repertis jam diximus, ſcite animadvertit Aringhius (*Rom. Subterran. T.* I. *Lib.* I. *Cap.* XXIX. §. 12.) in tumulis quoque Sanctorum Confeſſorum accidere; niſi quod hujuſmodi pœnitentiæ inſtrumenta, ipſi aliquando experierunt, juſſeruntque in ſuis tumulis poſt mortem reponenda, ut in eorum Actis, & Hiſtoria vitæ monetur. Inſtrumenta vero Martyrii, vel ab ſociis ſervata, & memoriæ, ac venerationis ergo in loculis apud illos repoſita fuerunt; vel Martyrum corporibus non numquam uti infixa erant relicta, quemadmodum cultri, lanceæ, clavi, &c. ita cum iiſdem fuerunt ſimul tumulata.

(3) Homilia de Sanctis Martyribus Ephipodio, ſive Epiphodio, & Alexandro. Exſtat in Bibliotheca Patrum Lugdunenſi Tomo VI. Locum a nobis indicatum leges, ſi cupis reperire, pag. *669*.

CAP. VIII runt. Utrumque ſervatur *in Muſeo Victorio*, atque admodum inſigne eſt. Primum eſt Vitrum anaglyphum cærulei coloris, atque diaphanum (1), imaginem militis egregie loricati, ſive cataphracta induti exhibens. Is capillos criſpos habet, breveſque. Imberbis eſt, ætatem tamen præferens Viri maturitate præſtantis, & majeſtate gravis. Dextera manu (quod maxime notandum velim), lanceam oblique tenet, nempe parte ſuperiori ad

(1) Adi Præfationem huic Diſſertationi, de Sanctis VII. Dormientibus Epheſinis, præpoſitam, in qua normam expoſuimus ad conſtruenda hujuſmodi quævis opera ad veterum imitationem, fortaſſe non incurioſis ſatis utilem. De hiſce vitreis cimeliis pauca prodit Bonarrotius in Præfatione ad Numiſmata majoris moduli Muſei Carpinei Pagina XVI. Quod autem ibidem ait tam multa ideo reperiri, quod plebs urbana in anulis, quos deferebat, illis uteretur; quamvis verùm eſſe minime dubitaverim: attamen tunc quoque aliquos fuiſſe opinari lubet, ac credere (uti modo plures exſiſtunt), qui ingenti gemmarum ſculptarum pretio perterriti, hujuſcemodi paſtis factitiam Dactyliothecam facilius ſibi parare ſtuduerint. Rei teſtimonium noſtra ætate præſtant anuli aurei magni ponderis, argentei quoque, & æreì deaurati aliquoties reperti, in quibus eædem vitreæ gemmæ a vetuſtioribus immiſſæ conſpiciuntur. De hoc vitri genere videndus eſt Plinius Naturalis Hiſtoriæ Libro XXXVI. Cap. XXVI. & de eodem ſcribit Marbodæus antiquus Poëta, ab Jacobo Gronovio vulgatus poſt auctam Abrahami Gorlæi Dactyliothecam (*Parte II. pag. 5. edit. Lugduni Batavorum in 4.* CIↃ. IↃ. C. XCV.) agens de Gemmis, ſive pretioſis lapidibus, illorumque inſita virtute.

Sed fraus intactum quia nil humana relinquit.
(Invida naturam, dum ſcilicet ars imitatur,)
Veras a falſis, labor eſt diſcernere gemmas.
Callida, quas didicit vitro ſimulare doloſo,
Dum veram ſpeciem mentitur adultera forma, &c.

Nuperrime de antiquitate vitreorum emblematum, gemmarumque factitiarum, aliqua dixit clarus Gorius in editione Poëmatis Actii Synceri Sannazarij de Partu Virginis, una cum Italica verſione Comitis Caſaregii (*Oſſervazioni ſopra* IV. *Monumenti degli antichi Criſtiani rappreſentanti il Preſepio del nato Salvatore, &c.*) poſt Præfationem §. XIII. in fine, & §. XIV. Pag. LXXXVI. & ſeq. In iiſdem autem obſervationibus, editis ſeorſim ab ipſo Poëmate Sannazarii, Pagina LIV. & LV.

ad dexteram vergente, inferiori ſiniſtram versus. Manu læva brachio inſertum ſcu- CAP. VIII

Vitri antiqui magnitudo.

tum rotundum, ſive clypeum gerit (1), circulo ſuper aream eminentiori ornatum, in quo græca Crux eadem area pariter eminen-

 tior,

(1) Porro Scutum a Clypeo diſtinguebant veteres, quod Clypei rotundi eſſent; Scuta, longiora. Videndus Titus Livius, Virgilius, aliique plures ex veteribus, & recentioribus. De hac re egimus aliquando in illuſtratione Aurei Nummi, ſeu Floreni veteris: Parte IV. Numero XXX. §. 13. pag. 436.

Noſtra ætate ſcutum pro clypeo, & clypeus pro ſcuto uſurpari ſolet; quum ceſſaverit uſus illorum tum in bello, tum in omni ſingulari certamine. Itaque plerumque tamquam ſynonima cenſentur. Siquidem armis paribus congreſſuri, dextera enſem gerunt, ſiniſtra hoſtiles ictus retundunt; neque ſcutum, neque clypeum, ſed neque thoracem, galeamque induunt; non ut facilius mortem declinent (quam nullo defenſionis inſtrumento protecti, pene inevitabilem conſequuntur); ſed quaſi vetuſtioribus fortiores, vulnerari ſe minime poſſe exiſtiment, penſantes agilitate corporis impedimentum armorum,

CAP. VIII tior, ſpectatur (1). Lorica autem, qua induitur; non quidem ex corio, qualem deſcribit Servius apud Virgilium (2), neque lino conſtare facile adfirmaverim, qualem ex Homero memorat Plinius (3) apud Trojanos uſurpatam: Sed potius æream, ornatamque aureis ſegmentis effinxiſſe vetuſtum artificem opinamur; quum iiſdem ſegmentis valde exſtantibus expreſſerit, quæ ferre non ſolet corium, ac linum. Chlamys poſt tergum de-

(1) Hanc Crucem aliquando Monogrammate Chriſti ornatiſſimo, ita fortaſſe occultabant Veteres Chriſtiani; ſcilicet græca litera P. capite non nihil aperto, ac ſupertranſeunte haſtam Crucis rectam,

ut in duabus Lucernis fictilibus videri poteſt in Nummo Æreo explicato Parte 1. Cap. XL. pag. 53. & 54. in quibus eadem litera P. exprimere potius videtur literas ST. ſed græcorum more ſimul conjunctas. Crux autem græce ςαυρὸς dicitur. Quoties igitur hujuſmodi Monogramma occurrerit, a Chriſto Cruci adfixo, ipſam Crucem ſanctificatam fuiſſe, tacite edocemur. Inquit Cœlius Sedulius Presbyter, *Mirabilium Divinorum*, ſive *Operis Paſchalis* Libro IV.

Neve quis ignoret ſpeciem Crucis eſſe colendam,
Quæ Dominum portavit ovans, ratione potenti:
Quatuor inde plagas quadrati colligit Orbis.
Splendidus Auctoris de vertice fulget Eous;
Occiduo ſacræ lambuntur ſydere planſæ:
Arcton dextra tenet; medium læva erigit axem:
Cunctaque de membris vivit natura creantis,
Et Cruce complexum Chriſtus regit undique mundum, &c.

Adi Bibliothecæ Veterum Patrum Lugdunenſis editionis Tom. VI. pag. 470.

(2) Libro XI. Æneid. v. 679.

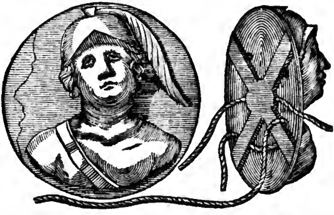
(3) Nat. Hiſtor. Lib. XIX. Cap. I.

dependens (1), bulla de more firmata est ante pectus, ad humeri dexteri partem (2). Ornatur nimbo rotundo circa caput, literis utri- CAP. VIII

C 2

(1) Inquit Isidorus *Originum* Lib. XIX. Capite XXIV. *Chlamys est, quæ ex una parte induitur, neque consuitur, sed fibula infrenatur.*

(2) Ita frequentissime in vetustis signis, & hermis marmoreis, æreisque vulgo *Busti*: In imaginibus tum depictis, tum iis, quæ in sarcophagis sculptæ sunt: In Cameis quoque, & Gemmis, in quibus protomæ virorum illustrium conspiciuntur, & in vitreis monimentis, quæ supersunt. Illas autem ex quovis metallo, nitide ac studiose elaborato conficiebant; sive lapillis pretiosis rutilantibus immissis, & non numquam Cameis, sive Gemmis opere anaglyphico a claris cœlatoribus exsculptis ornabant, parabantque. Rarissimam hujusmodi Bullam ex vitro subviridi, atque opaco hujus moduli.

figuram Alexandri Macedonis galeati, pectore tenus, cum balthco, plena, ac pene exstanti insignitam, ex nostro Museo depromimus; ex ejus enim aversa parte duplici diametro eminentiori æqualiter perforato distincta (quod nullus rei antiquariæ scriptor ad hanc diem studiosis ostendit veteris monimenti testimonio), discimus quomodo Bullam cum chlamyde alternis insimul vicibus inserto loro, sive funiculo fibularent. Hanc eamdem Bullam, plane singularem, dono dedimus, veteris amicitiæ, ac benevolentiæ tesseram, Hieronymo Equiti Odam, qui graphydem expressit: Is vero, ut monuit me, hoc eodem anno præbuit heic Romæ *Milord Ovvard Carlisle*, qui illam conspicatus mire laudaverat. Fortasse generoso alicui militi inserviebat: sumebant enim antiquiores ab illis imaginibus, quas gestabant virtutis omen, ac certissimam felicitatem in rebus gerendis sibi augurabantur, & promittebant.

utrimque inſcriptis Θ ΔΗ ΜΗ ΤΡΙ ΟϹ. Hoc eſt SANCTVS DEMETRIVS. Porro hujus inſignis Chriſti Martyris, qui Theſſalonicæ Proconſulis munus impleverat, mentio exſtat in Martyrologio Romano ad Diem VIII. Eidus Octobris (1), & de eodem fuſius agunt Beda, Metaphraſtes, Lipomannus, Surius. Apud Græcos vero celeberrimum eſt nomen illius, & in Meneis relatum ad Diem VII. Kal. Novembris. Ita quoque in Menologio Baſilii ad eamdem Diem, ſcilicet XXVI. Octobris, certamen Sancti Demetrii Martyris deſcribitur, cui MAGNI titulus adponitur (2). Ἄθλησις τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου. Adi Cangium in Conſtantinopoli Chriſtiana (3), qui Ædes huic Sancto ibidem Sacras memorat, & locum in eadem Urbe, *ad Sanctum Demetrium*, nuncupatum fuiſſe, ex Duca, & Leunclavio confirmat, aliaque prodit ad adſtruendum Sancti Demetrii cultum valde opportuna. Vide item notas ejuſdem Cangii ad Alexiadem Annæ Comnenæ (4), & Joannis Stau-

(1) *Theſſalonicæ S. Demetrii Proconſulis, qui quum plurimos ad Chriſti fidem perduceret, Maximiani Imperatoris juſſu, lanceis confoſſus Martyrium conſummavit.*

(2) Parte I. pag. 143.

(3) Libro IV. Cap. VI. §. XXXIII. pag. 122.

(4) Pag. 259. & 384. Id Opus laudatur a nobis iterum in hac Diſſert. Cap. VI.

Stauracii Cartophilacis Orationem de Miraculis Sancti Demetrii Proconsulis, quam Petrus Lambecius Hamburgensis, in Bibliotheca Cæsarea commentariis illustrata (1), se descripsisse ait, ex vetustis manu scriptis codicibus in supplemento Historiarum de Vitis Sanctorum. Illud vero Supplementum in nostram Italiam fortasse nondum delatum est; etenim in magnis Urbis Bibliothecis, quæ patent, cum aliis ejusdem Lambecii Operibus, certe non reperitur; neque umquam in editis celebriorum Bibliothecarum catalogis animadvertisse memini: ita ut facile dubitaverim per obitum illius Viri adhuc latere ineditam illam Orationem. Mortem autem subiit Demetrius lanceis vulneratus atque confossus; unde raritatem sumit hoc monimentum, quod instrumentum martyrii una cum imagine Martyris refert contemplandum. Sed rudiuscule exprimitur in tabula Menologii Basiliani Æri incisa, in qua Demetrius in carcere detentus delineatus est, & adversus eum furit sive miles, sive satelles immissus, lanceaque eumdem transfigit: CAP. VIII

Quod

(1) *Commentariorum de Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi* Tomo I. pag. 136. & seq. Sunt vero hujusmodi Commentaria valde utilia.

Quod enim pertinet ad picturam, parcendum (1) illi ævo artibus elegantioribus destituto, & prorſus impolito.

CAP. IX
Aliud Toreuma antiquum ex Amethyſto vulgatur.

ALIUD monimentum materia pretioſiori conſtat; eſt enim ex Amethyſto, & fortaſſe eumdem Sanctum Demetrium, typo ſemiexſtante exhibet, figura militis galeati, ac thoracati; clypeus vero Cruce haudquaquam inſignitur. Cetera ut paullo ante deſcripſimus; Nimbo etenim rotundo ponè caput exornatur, & chlamyde poſt humeros effuſa, religataque ante pectus bulla, in parte

(1) Cicero *de Natura Deorum Lib.* II. *pag.*286. inquit. *Quam vero aptas, quamque multarum artium miniſtras manus, natura homini dedit? Digitorum enim contractio facilis, faciliſque porrectio propter molles commiſſuras, & artus, nullo in motu laborat. Itaque ad pingendum, fingendum, ad ſcalpendum, ad nervorum eliciendos ſonos ad tibiarum, apta manus eſt admotione digitorum, &c. Vide quoque Lactantii Firmiani Librum de Opificio Dei*, Capite x. in quo agit de membris exterioribus hominis, atque uſu illorum. Plinius autem *Naturalis Hiſtoriæ Libro* XXXIV. *Cap.* IV. ait. *Effigies hominum non ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſſa perpetuitatem merentium.* Atque inde Salluſtius, *De Bello Jugurthino*, fere in principio dixit. *Sæpe audivi Q. Maximum, P. Scipionem, præterea Civitatis noſtræ præclaros viros, ſolitos ita dicere, quum Majorum imagines intuerentur, vehementiſſime ſibi animum ad virtutem accendi.* Qua plane de cauſſa Effigies Majorum in prima parte Ædis poni conſueviſſe narrat Valerius Maximus *Exemplorum memorabilium Libro* V. *Cap.* VIII. Verum quod abuſus aliquando obrepere videantur, notandus Ciceronis locus *Libro* II. *de Oratore*, ubi *pag.* 199. *ſcribit. Valde autem ridentur etiam imagines, quæ fere in deformitatem, aut in aliquod vitium corporis ducuntur, cum ſimilitudine turpioris.* De hoc abuſu alibi loquuti ſumus, Lege Thebanorum mulcta pecuniaria coërcito. Vide *Diſſertat. Glyptograph. Cap.* I. *pag.* 2. ubi eamdem Legem deſcripſimus. *Neque enim ita generati a natura ſumus* (ait idem Cicero *Libro* I. *de Officiis pag.*432.) *ut ad ludum, & jocum facti eſſe videamur; ſed ad ſeveritatem potius, & ad quædam ſtudia graviora, atque majora.*

Sed aliud eſt ingenioſe abuti arte picturæ; aliud præclara pingendo ex imperitia deficere.

te dexteriori; lancea tamen, quam dextera manu tenet, parte superiori sinistram versus, inferiori ad dexteram vergit. CAP. IX.

Gemmæ antiquæ magnitudo.

Literæ ad utramque capitis partem olim inscriptæ, detritæ maxime sunt; ita ut vix legi possit ΑΓ...nempe ΑΓΙΟΣ. hoc est SANCTUS; sed reliquæ literæ superstites nomen nullum componunt, lævigata postmodum, vel ab ævo, vel potius ab imperita manu otiosi hominis area hujus monimenti. Verum ex nonnullis literarum (Deo favente), adhuc incorruptarum vestigiis, facile Demetrii nomen excipere quis posset, ut in iconismo adposito demonstrant characteres suppleti, punctis tantum descripti, una cum iis etiamnum ma-

manentibus, qui linearum ductu, non punctis exprimuntur.

CAP. X
De Sanctis Martyribus, eorumque differentia. De Sanctis Confessoribus.

ILLI vero, qui citata seu violenta, ac crudeli morte vitam finierunt, testatique sunt pretio sanguinis veritatem Christianæ Religionis, & Fidei, *Martyres* nuncupantur (1): Martyr enim græce testis est. Sanctus Isidorus, duo tantum Martyrii genera distinguit: Unum *in aperta passione*, scilicet in sævitie tormentorum perpessa; aliud *in occulta animi virtute*, inquit enim (2). *Multi hostis insidias tolerantes, & cunctis carnalibus desideriis resistentes, per hoc quod se Omnipotenti Deo in corde mactaverunt, etiam pacis tempore Martyres facti sunt: qui etiam si persequutionis tempus exsisteret, Martyres esse potuerunt*. Hos tamen, qui mortem in tormentis non consummarunt, sed vitam pœnitentiæ operibus addicti transegerunt, & heroicis virtutibus claruerunt, etiam si aliqua pro Chri-

(1) Vide sis Ammianum Marcellinum. *Rerum gestarum* Libro XXII. Cap. XI. pag. 326. Edit. Parisiis in fol. ex Officina Antonij Dezallier. M.DC.LXXXI.
Vide item Lib. XXVII. Cap. VII. pag. 492. Ubi loci utiles, ac necessarias observationes adjecit Hadrianus Valesius.
Adi quoque Ruinart *Acta Martyrum Sincera, & Selecta* in Præfatione generali pag. LXV. Utimur autem editione Veronensi in fol. An. M.DCC.XXXI.

(2) *Originum* Libro VII. Capite XI.

Christo passi sint, Ecclesia Catholica modo Confessores appellat: illosque in Litaniis majoribus secernit a Martyribus, quum eorumdem apud Deum intercessionem flagitat; & in Litaniis minoribus, quæ ad Beatam Virginem Dei Genitricem Mariam propitiorem apud Deum obtinendam recitantur, Reginam Martyrum ipsam dicimus, & item Reginam Confessorum nuncupamus. Confessor autem & Martyr idem significare videtur, si græca unius vocabuli, & latina alterius origo spectetur, licet secus usurpari soleat, ut dicebam. De Sancto Felice Nolano Presbytero, qui certe Confessor occubuit, memoriam agit Martyrologium Romanum ad Diem XIX. Kal. Februarii. De eodem vero Sanctus Paullinus Episcopus canebat (1).

Cælestem nactus sine sanguine Martyr honorē.
Nam Confessor obit, pęnas non sponte lucratus,
Acceptante Deo fidam pro sanguine mentem;
Qui cordis taciti scrutator, ferre paratos
Æquiparat passis: sat habens interna probasse,
Supplicium carnis justa pietate remittit.
Martyrium sine cæde placet; passura voluntas

D *Suf-*

(1) Natali III. Carmine XVIII. Vide in Bibliotheca Patrum Lugdunensi Tomo VI. pag. 272. & 273. sed alibi quoque pro libito videris.

CAP. X

Sufficit; & summi est meriti testatio voti:
Et paullo post de eodem ait:

Denique nil impar his qui fudere cruorem
Testibus & titulo simul, & virtute recepta,
Martyris ostendit meritum &c.

Atque infra ibidem.

Martyris ad tumulum debes & terra coronas.
Ast illum superi sacra gloria luminis ambit,
Florentem gemina belli, pacisque corona.

Porro aliquos *bis Martyres*, aliquos *triplicatos Martyres* vocatos animadvertunt Dominicus, & Carolus Fratres Macrì in Hierolexico (1), quod bis, atque iterum tertio passi sint. De eadem occulta animi virtute Sanctus Cyprianus inquit (2). *Non enim Christiani hominis corona una est, quæ tempore persequutionis accipitur. Habet & pax coronas suas, quibus de varia, & multiplici congressione*

(1) Verbo *Martyr*.

(2) Libro *de Zelo, & Livore*. Vide editionem Venetam in fol. Anni M.DCC.XXVIII. Column. 509. S. Gregorius Homil. XXXII. in Evang. *Sicut arte Medicinæ calida frigidis, frigida calidis curantur, ita Dominus noster contraria opposuit medicamenta peccatis; ut lubricis continentiam, tenacibus largitatem, iracundis mansuetudinem, elatis præciperet humilitatem.*

S. Isidorus *Orig.* Lib. IV. Cap. IX. *Omnis autem curatio, aut ex contrariis, aut ex similibus adhibetur. Ex contrariis, ut frigidum calido, vel siccum humido. Sicut & in homine superbia sanari non potest, nisi humilitate sanetur. Ex similibus vero, &c. . . . Nam antidotum Græce, Latine ex contrario datum dicitur. Contraria enim contrariis Medicinæ ratione curantur, &c.* Morborum igitur animi curatio, quod pravæ naturæ inclinationi obstando consequatur, Virtus occulta animi nuncupatur.

ſione victores, proſtrato, & ſubacto adverſario coronamur. Libidinem ſubegiſſe, continentiæ palma eſt. Contra iram, contra injuriam repugnaſſe, corona patientiæ eſt. De avaritia triumphus eſt pecuniam ſpernere &c. Ceterum alia quam multa egregie exponens Sanctiſſimus Dominus noſter BENEDICTUS XIV. PONTIFEX MAXIMUS in Opere de Canonizatione Sanctorum (1), typis impreſſo quum Archiepiſcopi munere Bononiæ fungeretur, Martyres in tres claſſes diſtribuit; alios enim *deſignatos* nominat, eos nempe, quibus mortis pœna denunciata fuerat, lata in judicio, ſive extra judicium ſententia, nec tamen a carnifice illata erat; alios Martyres *conſummatos*, ſive *coronatos*: iique ſunt, qui vel in ſuppliciis, vel paullo poſt illorum immanitatem toleratam decedebant; alios demum *vindicatos* vocat, illos ſcilicet, quibus cultus a Sancta Romana Eccleſia, probatis, diſcuſſiſque eorum actis, decretus exſiſtit, atque ut par eſt, rite adhibetur. Sed de Martyrum diſcrimine vide quoque Ruinart Acta

(1) *De Servorum Dei Beatificatione, & Beatorum Canonizatione Authore Proſpero de Lambertinis S. R. E. Cardinali, &c.* Bononiæ. Tomi IV. in fol. Vide ſis Tomo I. Lib. I. Cap. I. §. 8. & §. 9.

Martyrum ſincera, & ſelecta (1), & Baronium in notationibus ad Martyrologium Romanum (2) erudite diſſerentem.

CAP. XI

Quare Sancti Martyres Epheſini Dormientes dicti ſint explanatur. Vetera monimenta indicātur, proferuntur, & illuſtrantur.

At enim quare horum Sanctorum memoria, Dormientium titulo recoli ſoleat, atque ita recenſeatur: etſi multi multa loquantur, prout ſua eos ducit opinio, ac vulgaris quædam fama conſentit (nihil enim ad aliquid firmandum proferunt), & adhuc in re graviſſima fundamentum ab illis quærendum ſit, in quo conſiſtant; Duplicem tamen adfert rationem laudatus Baronius (3). Porro niſi ſtabili fundamento innitatur ſententia, rem utilem cętui hominum plane faciunt, qui pronunciare detrectant. Quod rei quæſitæ caliginem potius offundant ambagibus verborum, quam claritatem impertiantur. Sed magni Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ parentis verba, & ab eodem expoſitas rationes promamus, quibus eumdem Sanctorum Epheſinorum titulum illuſtrat: Inquit ergo (4): *Altera ratio, quod hi Martyres temporibus Decii conſummarint martyrium intra ſpe-*

(1) In Præfatione generali pag. XLII. XLVII. LXVI. & LXVII. In Opere pag. 176. & 491. in fine.

(2) Ad diem 1I. Januarii lit. h.

(3) Ibidem ad diem XXVII. Julij lit. f.

(4) Citato ſupra loco.

ſpeluncam clauſi (1)*, ac demum ſpecus oſtio reſerato, inuentis eorum corporibus, velut redivivi iterum apparuiſſent; dictique Dormientes conſueto Divinæ Scripturæ loquendi uſu* (2)*, quo eos, qui pie, religioſeque vita functi ſunt, Dormien-*

(1) Acta Antiquiora. §. 5. pag. 388. *Et cogitavit crudelis Imperator illos in ſpelunca occidere. Præcepit etiam, & venerunt artifices cum machinis ſuis, atque lapides ſuis machinamentis devolverunt, & ad oſtium poſuerunt.*

Acta alia §. 3. *Abierunt in ſpeluncam Montis Celei, &c....* Ibidem §. 4. *Incluſis igitur Sanctis ſub carceris privatim cuſtodia .... Quibus orantibus .... Deus exaudivit orationem eorum: ſuſcepitque animas illorum: & erant jacentes ſuper humum, quaſi ſuavi ſomno dormientes.* Ibid. §. 5. *Commotus deinde Imperator dixit ſuis: Ite itaque, & oppilate os cavernæ, &c.*

Sævitiem, atque immanitatem Decii exprimit Lactantius *de Mortibus perſequutorum* Capite IV. quum inquit. *Exſtitit enim poſt annos plurimos, execrabile animal Decius, qui vexaret Eccleſiam, &c.* Vide ſis Stephani Baluzii Miſcellaneorum Tomo II. pag. 4. edit. Pariſiis in 8. MDCLXXIX.

Ceterum ſpeluncæ in quibus veteres, ut eſſent tutiores abſcondebantur, præſertim in terra Judeæ frequentes erant, ut ex multis Scripturæ Sacræ locis apertiſſimum eſt. Legitur Libro 1. Regum Cap. XIII. verſ. 6. *Quod quum vidiſſent viri Iſrael ſe in arcto poſitos (afflictus enim erat populus), abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in ciſternis.* Ibidem Cap. XIV. v. 11. *Dixeruntque Philiſtiim: En Hebræi egrediuntur de cavernis, in quibus abſconditi fuerant.* Sanctus Paullus in Epiſtola ad Hebræos Cap. XI. v. 38. inquit quoſdam veteris Teſtamenti Patres: *quibus dignus non erat mundus*, diu vixiſſe, *in ſolitudinibus errantes, in montibus, & in ſpeluncis, & in cavernis terræ.* Hæc autem ex multis indicaſſe ſufficiat.

(2) Ita porro in Deuteronomio Cap. XXXI. verſ. 16. *Dixitque Dominus ad Moyſen: Ecce tu dormies cum patribus tuis, &c. ....* Lib. II. Reg. Cap. VII. v. 12. *Quumque completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, &c. .....* Vide item Lib. III. Reg. Cap. II. v. 10. & Cap. XI. v. 21. & v. 43. Item Cap. XIV. v. 20. Libro quoque Sapientiæ Cap. III. v. 1. v. 2. & v. 3. In Actibus Apoſtolorum Capite VII. v. ultimo legitur de Sancto Stephano, quod quum a Judæis lapidaretur, *clamavit voce magna dicens. Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum; & quum hoc dixiſſet obdormivit in Domino.* Ibidem Capite XIII. v. 36. de Sancto Rege David dicitur, quod *quum adminiſtraſſet voluntati Dei, dormivit: & adpoſitus eſt ad patres ſuos, & vidit corruptionem.* Item in Epiſtola I. Sancti Paulli ad Theſſalonicenſes Cap. IV. v. 12. *Nolumus autem vos ignorare, Fratres, de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicut & ceteri, qui ſpem non habent.* Vide item v. 13. v. 14. & v. 15. Plura vero teſtimonia tum Veteris, tum novi Teſtamenti tranſcribere ſatius duxi: quum obvia cuique ſint.

CAP. XI *mientes consuevit appellare*(1).*Altera vero, quod iidem temporibus Decii, usque ad ultima tempora*

pora

(1) Sanctus Marcus Capite v. verf. 39. De filia Archisynagogi a Christo suscitata inquit *Puella non est mortua, sed dormit*. Vide item Matthæi Cap. ix. v. 24. & 25. Lucæ quoque Cap. viii. v. 52.

Christus de Lazaro quatriduano apud Joannem Cap. xi. v. 11. ait: *Lazarus amicus noster dormit, sed vado, ut a somno excitem eum*: & v. 13. *Dixerat autem Jesus de morte ejus: illi autem putaverunt, quia de dormitione somni diceret*. v. autem 14. *Tunc ergo Jesus dixit eis manifeste, Lazarus mortuus est, &c.*

Hoc miraculum, quo Christus Dominus noster Lazarum (qui postea, ut multi putant, Massiliensium Episcopus fuit) suscitavit a morte, sæpius veteres Christifideles pictura expresserunt in cubiculis Cœmeteriorum. In sarcophagis pariter, atque in antiquis loculorum titulis non semel cælarunt, & musivis quoque operibus aliquando effinxerunt. In imo fundo etiam vitreorum vasculorum observari potest apud Bonarrotium (*Osservazioni sopra alcuni frammenti di Vasi antichi di Vetro ornati di Figure. Tav. vii. num. 1. num. 2. e num. 3.*) & Boldettum) *Osservazioni sopra i Cimiteri de' santi Martiri, &c. Lib. 1. Cap. xxxix. Tav. iii. num. 5. pag. 194.*) cujusmodi istud est, quod servatur Romæ *in Museo Victorio*, neque hactenus editum fuit.

Christus signum operaturus, elata dextera gerit virgam, nempe *directionis, & regni*, ut in Psalmo xliv. habetur; de qua inquit Sanctus Isidorus (*Exodi Cap. vii.*) *Virga est verbum directum, regale, plenum potestatis, insigne imperij*. Lazarus institis involutus ante eum jacet. Cingunt autem illum institæ, non a collo, sed a pectore ad pedes; a collo enim, & infra, fascia duplex se se ante pectus intersecat, uti in fundo vasis vitrei apud Bonarrotium (*Tabula vii. num. 3.*) eadem Historia cernitur: & in alio antiquo vitro apud eumdem (*Tab. xxviii. num. 2.*) Genius alatus face inversa spectatur, adsimili, duplicique fascia ad pectus religatus. De hac fortasse Isidorus (*Originum Libro xix. Cap. xxxiii.*) non nihil edisserit, ut idem Bonarrotius animadvertit in Opere citato (*pag. 187.*)

Plura de Lazaro ad vitam revocato, post veteres Patres dixerunt Bosius (*Roma sotterranea Lib. 1. Cap. xix. Lib. iv. Cap. xxiii.*) Paullus Aringhius (*Roma subterranea Tom. 1. Lib. 1. Cap. xxiv. & Tom. II. Lib. vi. Cap. xi.*, & Joannes Jacobus Chiffletius (*De Linteis sepulcralibus Christi Servatoris Crisis Historica, &c.*:) Deinde Bonarrotius in eodem Opere (*pag. 49. 50. & 51.*) & postmodum Boldettus

tus

pora Theodoſii junioris intra ſpecum clauſi, ſomno capti, ad ducentos fere annos revera dormierint. In priorem ſententiam idem Baronius declinat (1), inquit vero. *Quid autem in hac re ſentiendum ſit, ego minime decerno; nec mihi tantum ſumo, ut hæc audeam definire.* Eamdem ſententiam libenti animo amplectuntur Bollandiani (2), ſed nihil definientes; quin potius, circa veritatem hujus Hiſtoriæ, ut ipſi ſubdunt, *utrimque argumenta alienis verbis protuliſſe ſufficiet.* Laudata ejuſdem Cardinalis opinio, etſi novis argumentis minime fulcienda videatur, tamen momenta, quæ mox proferam, ad eam juvandam congeſta, Lectorem ad judicandum facilius allicient, atque diſponent.

HÆC

tus (*Lib.* 1. *Cap.* xv. *pag.* 59. *e* 64. *Cap.* xxxix. *pag.* 196.) qui nonnullas icunculas, ſive ex oſſe, ſive ex ære, quaſi hujuſmodi inſtitis involutas (quaſque vulgus imperitum, ægyptias putans opellas, vocare ſolet idola), nonnumquam invenire in Cœmeterijs ſuburbanis, & a ſe quoque inventas fuiſſe declarat; typum vero Lazari, & in eodem plerumque reſurrectionem Domini Noſtri Jeſu Chriſti, ut inquit S. Ambroſius (*De fide reſurrectionis*) miſtice expreſſerunt.

Noſtra ætate in varijs Urbis Muſeis, & in magnis Aromatariis Romæ, Florentiæ, Neapoli, alibique ſervantur aliqua Ægyptiorum cadavera aromatibus condita, quæ vulgo *Mummie* dicuntur, & iſtiuſmodi inſtitis inſcriptis, quæ papyraceæ ſunt, circumvoluta conſpiciuntur. Singulæ vero exſtant plerumque in ſingulari arca excavata ex ligno cedri, ſive ſicomori incorruptibili; ita ut omnis arca duabus partibus conſtet: Altera quæ corpus excipit; altera, quæ ſupra contegit. Demum quælibet arca tota cælata eſt, & corpus humanum refert, quale intrinſecus in arca latet, ſupinum, dormientis imagine figuratum.

(1) Vide notas ad Martyrologium Romanum loco paullo ante indicato.

(2) Tomo vi. Julii ad diem xxvii. In Commentario prævio pag. 383. nempe §. v. num. 37.

CAP. XII
Dormitio mortem significat in monimentis Christianorum.

HÆC igitur Dormitionis appellatio pro obitu, post insignia Patrum testimonia, potissime ubi agunt de Beatæ Mariæ Virginis gloriosa migratione in cœlestes æternitates, relicta sæculi ærumna (quam hodie una, eademque festiva celebritate Sancta Romana Ecclesia nomine Adsumtionis in cœlum (1) recolit XVIII. Kal. Septembris), & post quam multa exempla Ecclesiasticæ Historiæ, licet non ita frequenter, occurrit quoque in antiquis Christianorum titulis inscriptis, erutisque ex cœmeteriis prope Urbem, quæ a constitutis fossoribus jussu præsidum quotannis perquiruntur; Nec quidem remanet dubitationi locus, utrum de somno, an certo certius de morte iidem illi tituli sint interpretandi (2). Sponius

(1) Quum valde incertum sit, quo tempore post obitum Beatæ Mariæ Virginis, corpus ejusdem adsumtum in Cœlum fuerit, & variæ circumferantur opiniones (non enim eadem ipsa die obitus adsumta est): Usuardus, & Ado in suis Martyrologiis prædicta die Festum *Dormitionis* Dei Genitricis celebrari consuevisse indicantes; de recto Ecclesiæ judicio statim subdunt. *Plus elegit sobrietas Ecclesiæ cum pietate nescire, quam aliquid frivolum, & apocryphum, inde tenendo docere*. Videndus Baronius in notis ad Martyrologium Romanum die XV. Augusti. Videndus item die XIV. & XXII. ubi de Vigilia, atque Octava ejusdem Festi agit. Adi quoque Bollandianos in Actis Sanctorum Tomo VII. Junii, nempe in Auctariis ad Usuardi Martyrologium, pag. 468. & seqq.

(2) Notandum nostro ævo pariter loca, in quibus Christifideles tumulari solent Κοιμητήρια nuncupari; & plane ita dicuntur a verbo *κοιμάομαι*, quod latine vertitur *Dormio*. Igitur Cœmeteria quum dicimus, quasi Dormitoria, seu loca Dormitionis exprimimus.

nius in Miſcellaneis eruditæ antiquitatis (1) CAP. XII Chriſtianum adfert inſcriptum lapidem, in quo legitur. DEP. IVLII. ZACONI...... SI. QVIS. POST. NOSTRAM. PAVSATIONEM. SARCOPHAGVM. APERIRE. VOLVERIT. &c. Haud aliter apud Gruterum reperitur (2), Aurelium Euſebium Matri, Conjugi, & Sorori FIDELiter PAVSANTibus titulum poſuiſſe. PAVSAT. IN. PACE. legitur apud Boldettum (3). Idem Sponius inter marmora græca (4) Sarcophagum exhibet latina inſcriptione notatum, cujus ultima tantum linea, græca hæc habet. EN IRENAE AI KYMYSIS AY..... quæ vertit (5). *In pace Dormitio*, ſive *Depoſitio ejus*. Si de veterum Chriſtianorum depoſitione verba facere heic inſtituam, extra chorum importune verſarer, & utramque paginam facile vetuſtis monimentis implerem, in quibus perquam ſæpe DEPOSITIO, ſive DEPOSITVS IN PACE, occurrit. Sed magis ad noſtram Hiſtoriam illuſtrandam faciunt antiqui lapides, in quibus apud Boldettum legitur DORMIT (6). DOR-

(1) Sectione IX. pag. 295.
(2) Pag. ML. num. 9.
(3) Lib. I. Cap. VI. pag. 399. Lib. II. Cap. VIII. pag. 436.
(4) Sectione X. pag. 371.
(5) Ibidem pag. 372.
(6) Lib. II. Cap. VI. pag. 396. Item *Ibidem* pag. 399. pag. 400. & pag. 405.

CAP. XII MIT IN DEO (1). DORMIT IN PACE (2). DORMIENTI IN PACE (3). IN PACE DOMINI DORMIAS (4). ZOTICVS HIC AD DORMIENDVM (5). DORMITIONE (6). Quæ formulæ reperiuntur etiam apud Fabrettum, ut ad calcem paginarum ſuis locis adnotavimus: quibus addi poſſunt eorumdem Chriſtianorum haud abſimiles voces DORMITIO (7). INTER DORMIENTES (8). Etenim omnes ad indicandum vitæ obitum cum ſpe futuræ reſurrectionis a fidelibus fuerunt, conſuetudine a majoribus accepta, excogitatæ. Marmor editum ab eodem Fabretto (9) habet. REQVIESCIT IN SOMNO PACIS. Aliud item apud Boldettum (10), penes quem in alio vetuſto titulo legitur (11) RECESSIT IN SOMNO PACIS, & in effracto lapide apud Fabrettum (12), IN

(1) Lib. II. Cap. VI. pag. 399.

(2) Lib. II. Cap. IV. pag. 362. *Ibid.* pag. 375. & 376. Lib. II. Cap. VI. pag. 395. p. 396. p. 397. p. 398. p. 399. p. 401. 402. 403. 404. 405. 406. Lib. II. Cap. XII. pag. 466. Vide quoque clariſſimi Fabretti Inſcriptiones Cap. VIII. pag. 552. 553. 554. DORMIT IN PACE legitur quoque in alio vetuſto cœmeteriali lapide apud Antonium Mariam Lupi Societatis Jeſu Presbyterum in Diſſertatione ad nuper inventum Severæ Martyris Epitaphium §. III. pag. 13. Virum, dum vitam ageret nobis amiciſſimum, & cujus obitum lugent eruditi.

(3) Lib. I. Cap. XIV. pag. 56. Lib. II. Cap. V. pag. 332. Lib. II. Cap. VI. pag. 396. Fabret. Inſcript. Cap. VIII. pag. 553. num. 36.

(4) Lib. II. Cap. VII. pag. 418.

(5) Lib. II. Cap. VI. pag. 399.

(6) Lib. I. Cap. XIV. pag. 51. Lib. II. Cap. VI. pag. 403. *Ibidem* Cap. XII. pag. 467. Cap. XIII. pag. 490.

(7) Fabret. Inſcript. Cap. VIII. pag. 553.

(8) Idem *ibidem*, pag. 554.

(9) Ibidem Cap. VIII. pag. 553.

(10) Lib. II. Cap. III. pag. 345.

(11) Lib. II. Cap. VI. pag. 397.

(12) Inſcript. Cap. VIII. pag. 554.

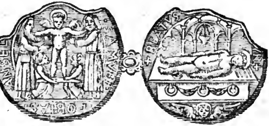
IN PACE SOMNI. Illud pronunciant quoque Sacerdotes in Canone Missæ (1), memoriam agentes fidelium Defunctorum. Ita IN SOMNO PACIS dormiens exprimitur in hoc perantiquo, sed temporis injuria partim exeso plumbeo monimento *Musei Victorii* Beatus aliquis Martyr super arca jacens supinus, quibusdam arcubus Ædem Sacram præsignantibus, in qua ille jacebat. Nimbus pone caput conspicitur, & circa pedes, fortasse Vas Sanguinis adpositum est, circa quæ Vascula videndus plane idem Fabrettus (2): is enim testimonio clariss. Viri Godefridi

 de

(1) *Memento etiam Domine famulorum, famularumque tuarum .... qui nos præcesserunt cum signo fidei*, ET DORMIVNT IN SOMNO PACIS, &c. Canon vero Missæ vetustissimus est, & ab Apostolica traditione manavit. Vide omnes quosvis editos Missales, quibus utitur sancta Romana Ecclesia. Idem legitur in Libro Sacramentorum Sancti Gregorii Papæ, cognomento Magni, pag. 3. Titulo *super Dyptica*. Edit. Parisiis. M.DC.XLII. in 4. Opera & Studio Fr. Hugonis Menardi: Cujus notæ, atque observationes pag. 13. & 14. accurate legendæ sunt; sed & pagina 20. Inspiciendi quoque *Codices Sacramentorum nongentis annis vetustiores* editi a Venerabili Dei Servo Josepho Maria S. R. E. Cardinali Thomasio, ac potissime Libro III. in Missali Francorum pag. 431. Scilicet in *Canone Actionis*. Inquit vero Walafridus Strabo, Libro *de Rebus Ecclesiasticis* Cap. XXII. *Actio dicitur ipse Canon, quia in eo Sacramenta Dominica conficiuntur: Canon vero eadem Actio nominatur, quia in ea est legitima, & regularis Sacramentorum confectio:* Quære Tomo XV. Bibliothecæ Patrum Lugdun. pag. 193. De Canone, ad rem de qua sermo est, agit Edmundus Martene in Opere eruditissimo *De antiquis Ecclesiæ Ritibus*. Lib. I. Cap. IV. Artic. VIII. §. XXIII. & §. XXIV. pagina 408. & 409. Demum Isidorus in Theologicis, nempe Lib. VI. *Originum*, Cap. XIX. ait MISSA, *tempore sacrificii est*: QVANDO CATHECVMENI FORAS MITTVNTVR, *clamante Levita*, SI QVIS CATHECVMENVS REMANSIT, EXEAT FORAS, & *inde* MISSA: *quia Sacramentis Altaris interesse non possunt, qui nondum regenerati noscuntur*.

(2) Inscript. Cap. VIII. pagina 555. & 556.

CAP. XII de Leibnitz (olim eterodoxi (1), qui physico experimento probaverat), verum sanguinem in hisce vasculis reperiri demonstrat. Ornatur arca tribus majoribus anulis in anteriori facie, & duobus item encarpis, quorum extremitates ab anulo medio dependentes, reliquis anulis religantur. Pendet ab arcu Ædis triumphali super corpus Martyris lampas, & sub arca facies Cherubin alata spectatur, quasi illam regat expansis alis. Legitur circum in peripheria + BEATVS.... YR + Martyris nomine omnino deperdito, ab ævi diuturnitate obeso plumbo in illa circumferentiæ parte superiori.

In parte alia, ut puto, Spiritus (2) defun-

cti

(1) Eumdem *Godefridum* Boldettus, *Georgium* appellat (*Osservaz. sopra i Cimiteri de' SS. Martiri Lib.* I. *Cap.* XXXVIII. *pag.* 186.,) atque obiisse in gremio Sanctæ Romanæ Ecclesiæ scribit citato loco.

(2) In vetustissimis Ethnicorum picturis, ac cœlaturis, defunctorum animæ repræsentantur ad formam fœminarum. Vide *Romanar. Antiquitat. vestigia. Tab.* LXVII. *num.* 17. Sæpius vero alis papilionum ornabantur, ut in gemmis, aliisque monimentis frequentissimum est. Adi Bonarrotium in observationibus ad Vitrea Fragmenta, pag. 196. & 197.

cti Martyris in Angelica figura exprimitur, non ſine aliorum veterum monimentorum exemplo, tamquam puer alatus, diademate redimitus, & ſtantis habitu, ſuper pulvinari, quod genu altero ſuſtinent duo Viri, altero genu flexo effecti. Brachia expanſa tenet, eademque honoris, ac majeſtatis cauſſa (1), fulciuntur ab aliis duobus viris ſtantibus, ac barbatis, capillatiſque, & longa tunica indutis, ad latera religata; quorum alter ad latus dexterum habet marſupium. In giro legitur SAMVEL. TOBIAS. ANSE.... reliqua prorſus conſumta ſunt. Antonius Fran-

(1) Vide ſis Aringh. *Rom. ſubterran.* Tom. II. Lib. IV. Capite XIV. pagina 117. *Ibidem* Lib. IV. Cap. XVIII. pagina 137.

Bonarrotius in Obſervationibus ad Vitrea fragmenta pag. 121. putat mollitiei fœminarum tribuendum quod exprimunt veteres picturæ Cœmeteriorum ab Aringhio adlatę; ut quum orarent (imminuto jam primęvo ſpiritus fervore), brachia de more expanſa, ſuſtineri ſinerent a ſervis: ſed pace tanti Viri, cujus amicitiam colui dum viveret, & judicium magnopere exiſtimandum eſt; putamus aliquas fœminas, vel ſenio confectas, vel aliquo morbo laborantes, ne quicquam recederent a communi illius ętatis orandi conſuetudine, a quibuſdam viris adjutas aliquando fuiſſe, prout neceſſitas exigebat.

Pugnante Amalec cum Iſraëlitis, vincebat Iſraël quum levaretMoyſes manus. *Manus autem Moyſi erant graves* (Exodi Cap. XVII. v. 12.): *ſumentes igitur lapidem, poſuerunt ſubter eum, in quo ſedit: Aaron autem, & Hur ſuſtentabant manus ejus ex utraque parte. Et factum eſt, ut manus illius non laſſarentur uſque ad occaſum ſolis, &c.* Fugatuſque eſt Amalec ab Iſraëlitis, adprobante Domino eamdem Moſis orandi conſuetudinem. Profecto ita legimus in Vitis non nullorum Sanctorum, & Virorum pietate inſignium; eos nempe in aliquo opere piiſſimo diu exercitatos, quum jam viribus fracti eſſent, ne ab inceptis diſcederent, juniorum ſibi miniſtrantium auxilio eadem opera peregiſſe. Quod quum minime dicendum ſit de puero alato in noſtro monimento veteri expreſſo: alatus enim non indiget ope alterius: porro honoris, ac majeſtatis cauſſa, ita ab artifice effictum concedendum videtur.

CAP. XII Franciſcus Gorius editis multis Voluminibus clarus, nobiſque amicitiæ vinculo conjunctiſſimus, in egregio Opere Doniano (1) refert quoque non nullos hujuſmodi lapides, quos, ne nimius ſim, ſuis locis videas (2). Porro myſticum hunc ſenſum aperit Prudentius (3), quum inquit.

Quid nam ſibi ſaxa cavata?
Quid pulcra volunt monumenta?
Res niſi quod creditur illis,
Non mortua, ſed data ſomno.

Ideo in tumulo Sancti Martyris Alexandri, qui Antonino Pio Imperatore martyrium conſummavit ſcriptum eſt. ALEXANDER MORTVVS NON EST SED VIVIT SVPER ASTRA. Marmor ab Antonio Boſio (4) adlatum primo fuit, & poſtea ab eodem deſcriptum alii vulgarunt (5). Hæc autem veteris

(1) Claſſe xx.

(2) Pag. 525. num. 9. pag. 528. n. 22. pag. 533. nu. 48.

Alios edidit nuperrime Joannes Marangoni Presbyter Vicentinus in Appendice ad Acta Sancti Victorini Epiſcopi Amiterni, & Martyris illuſtrata. Romæ. M.DCC.XL. Apud Joannem Mariam Salvioni Typographum Vaticanum. Utinam vero hoc Opus prodiiſſet in lucem emendatius. Illud quidem Opus hoc loci diſſimulare facile poteram, ut idem auctor plurium clarorum Virorum nomina in ipſo Opere proferre maxime ſtuduit, qui non nullos lapides ab eodem vulgatos alias ediderunt, & notis eruditiſſimis ornaverunt.

(3) Hymn. Defunctor.

(4) *Roma ſotterranea* Lib. III. Cap. XXIII. pag. 299.

(5) Aringh. Tomo I. Lib. III. Cap. XXII. pag. 524.

Boldet. Libro I. Capite XLIV. pagina 232.

ris ævi parum culta monimenta recensuimus, & hoc ordine commemoranda decrevimus, ut Septem Sanctos Pueros Ephesinos, Dormientes nuncupatos, vere mortuos fuisse ostendamus, & martyrio quoque coronatos fuisse, licet ab omnibus Græcis, & Latinis, aliisque, *Dormientes* soleant appellari; utque de mortuorum resurrectione (1) quantam fidem haberent Christi fideles liquido pateat, qui mortuos, sæpe dicto Dormientium titulo (2), ab ipsis usque primordiis, atque institutione Ecclesiæ, consueverant nominare.

CAP. XIII

Domus æterna pro sepulcro apud Ethnicos frequenter: raro apud Christianos occurrit. Mysterium non idem utrisque.

ET quidem Ethnicorum vulgus nequam, & veterator, qui tum divino fidei lumine destitutus, tum etiam, ut omnibus deliciis frui plenissime posset (nulla prohibente exitus solicitudine), cum ipsa vita corporis, animæ communem futurum interitum præ-

po-

(1) Paullo Gentium Doctore Athenis in Areopago prædicante, ut in Actis Apostolorum habemus Cap. XVIII. v. 32. *Cum audissent .... resurrectionem mortuorum; quidam quidem irridebant: quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum*. Versiculo autem 34. *Quidam vero viri adhærentes ei crediderunt, in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis*.

(2) Revera sicuti viventes a somno excitamur; ita post mortem ad vitam redituri sumus: similitudine Mortis ac Somni non abhorrente, ut paullo post dicendum erit.

CAP. XIII postere, atque improbe rebatur (1), sepulcrum *Domum æternam* dicere solebat. Consule

(1) Vide quæ diximus nuper in Dissertatione Glyptographica Capite XVIII. potissime pag. 55.

Stoici, qui igneas animas esse credebant, cavebant quam maxime ab aquis, ne scilicet ab elemento eterogeneo suffocarentur, quod fortasse innuit Ovid. (*Lib.* 1. *Trist. Eleg.* II.) de se ipso loquens.

Non mortem timeo, genus est miserabile lethi.

Demite naufragium, mors mihi munus erit.

Eademque de caussa exclamat Hippomedon apud Statium Lib. IX. Thebaidos.

.... Fluvione (pudet!) Mars inclyte merges

Hanc animam? segnesque lacus, ac stagna subibo,

Ceu pecoris custos, subiti torrentis iniquis

Interceptus aquis? Adeone occumbere ferro

Non merui? &c.

Putabant enim animam ita penitus extingui posse. Vide notas doctissimi de la Cerda ad illud Virgilii carmen (*Lib.* I. *Æneid. v.* 97.)

Ingemit, & duplices tendens ad sydera palmas, &c.

alibique (*Lib.* VI. *Æneid.* v. 730.

Igneus est ollis vigor, &c.

Primo loco Æneam præsenti naufragio ingemuisse memorat Virgilius, ut ait Servius, *non propter mortem, sed propter mortis genus: grave enim est, secundum Homerum perire naufragio, quia anima ignea est, & extingui videtur in mari, idest elemento contrario.* Multa vero congessit Stephanus Morinus Cadomensis (*Dissertat.* V. *ad D. Le Moine datam, pag.* III. & *seqq. Genevæ.* M.DC.LXXXIII.) ad Stoicos pertinentia. Viri tamen sapientes, politioresque, animæ immortalitatem nullo modo negabant, in quibus clarum apprime est Ciceronis testimonium (*Tusculanarum Quæstion. Lib.* I. *pag.* 144.) *Itaque*, idem inquit, *unum illud erat insitum priscis illis, quos cascos appellat Ennius, esse in morte sensum, neque excessu vitæ sic deleri hominem, ut funditus interiret: idque quum multis aliis rebus, tum e pontificio jure, & ceremoniis sepulcrorum intelligi licet, quas maximis ingeniis præditi, nec tanta cura coluissent, nec violatas tam inexpiabili religione sanxissent, nisi hæsisset in eorum mentibus mortem non esse interitum, omnia tollentem, atque delentem, sed quamdam quasi migrationem, commutationemque vitæ; quæ in claris viris, & feminis dux in cœlum soleret esse, in ceteris humi retineretur, & permaneret tamen. Ex hoc, & nostrorum opinione.*

Romulus in cælo cum Diis agit ævum.

ut famæ adsentiens dixit Ennius, &c. & paullo post idem Cicero (pag. 155.) in eodem sensu ait. *A malis igitur mors abducit, non a bonis.* Plura item disserit in Catone majore, sive Libro de senectute (*pag.* 515.), quem vide. In somnio Scipionis, & alibi. Pari sententia Cajus Cornelius Tacitus de morte Julii Agricolæ (*In Vita Cap.* XLVI.) dixit. *Si quis piorum* MANIBVS *locus; si, ut sapientibus placet, non cum corpore extinguuntur magnæ animæ,* PLACIDE QVIESCAS. Neque haud secus legitur in Museo Equitis Odam in urnula cineraria marmorea. PANPHILES, ANIMA. SANCTA. SALVE.

ſule ſæpe laudatum Fabrettum (1), apud quem in lapide cujuſdam Manlii legitur. SOMNO ÆTERNALI: alioſque plures titulos eadem prorſus elegantia notabiles alibi exhibet (2). Adi, ſi de re ipſa multa cupis noſcere, Aldi Manutii Commentaria in Somnium Scipionis (3), & Jani Gruteri Theſaurum antiquarum Inſcriptionum, in quo ethnico more perſæpe occurrit. DOMVS ÆTERNA, SOMNVS ÆTERNVS, atque ÆTERNALIS. QVIETI ÆTERNÆ, SECVRITATI ÆTERNÆ. DOMVM PERPETVAM &c. Nec diſſimiles adfert Thomas Reineſius in Syntagmate antiquarum Inſcriptionum (4). Heinc res pretioſæ pro conditione hominum in ſepulcris recondebantur, quibus expiſcandis frequenter diruuntur Gentium Mauſolea, quæ noſtro ævo remanſerunt. Certe aurum, argentum, gemmas in monumentis reponebant, quod quum ſacra reputarentur, tutiori loco ſervare neſciverint, putantes inibi perpetuo duraturas eſſe divitias (5). Conve- CAP. XIII

(1) Inſcript. Cap. II. pag. 165. n. XXXI.
(2) Fabret. Inſcript. Cap. II. pag. 84. num. 145. Cap. III. pag. 182. num. 385. Cap. V. pag. 391. num. 257. Cap. VIII. pag. 555. num. 58.
(3) Pag. 260.
(4) Claſ. XI. n. 72. 119. Claſ. XVII. n. 179.
(5) De his Divitiis ampliſſimis inquit Horatius Epiſtolarum Lib. I. Epiſtola VI. *ad Numicium*.

Et Dominum fallunt, & proſunt furibus.

CAP. XIII niunt cum hisce dicendi modis tres antiqui lapides, quos offendi apud Boldettum in Observationibus ad Sacra Cœmeteria. Primus parte una veterum Christianorum memoriam præfert; parte altera vero ethnicam habet inscriptionem (1). Utramque ex eo-

SOMNO. AETERNALI. SACRVM.
SEVERO. FILIO. DVLCISSIMO
QVI. VIXIT. ANN. VIII. MESES. III
IANVARIA. MATER. FECIT. INFELICISSIMA
OS

dem antiquo lapide, qui modo exstat in *Museo* *Vi-*

(1) Hunc lapidem edidit Boldettus *Libro* II. *Cap*. X. *pag*. 453. ex eo describens (non tamen servato linearum ordine), Ethnicorum Epitaphium, cui in aversa parte aliud veterum Christianorum adtexuit, sed non suum. Vulgavit vero suum *Lib*. II. *Cap*. VIII. *pag*. 431. ab ipsis schedis suis fortasse non opportune occurrentibus deceptus. Ethnicam hanc inscriptionem ex Musco, in quo pridem exstabat, vulgavit quoque Fabrettus (*Inscript. Cap*. VIII. *pag*. 555. *n*. 58.), de parte aversa a Christianis inscripta, nec verbum quidem prodens. Eamdem vero partem posteriorem incidi fecimus, quod literas nonnullas infrequentiores habeat; scilicet. B. F & S. de quarum corruptione agit erudite Bonarrotius in Præfatione ad Observationes Vitreorum fragmentorum pag. XIX. XX. XXIII. & XXV. Occurrit etiam in eadem veterum Christianorum Inscriptione Z. pro litera I. de quo scripturæ vitio, videndus idem Bonarrotius in Opere laudato pag. 52. 53. & 54.

CAP. XIII

Victorio descripsimus, atque evulgandam curavimus ad vetustum exemplar, longum palmos romanos v. altum, palm. I. cum dimidio. Secundus (1) Ethnicam tantum referens memoriam, in Cœmeterio Cyriacæ repertus fuit calce contectus. Tertius demum, qui Aurelii Gemelli triennis infantis loculum occludebat in Cœmeterio S. Agnetis (2), Christianorum veterum lapis est, habetque SOMNO HETERNALI. Alia quoque (neque enim istud reor dissimulandum, huic non dissimilia marmora pariter Christianorum, cum expressa phrasi. DOMVS AETERNA, adjecto non numquam Sacro Christi Monogrammate, edita reperio a Fabretto (3): subdit vero statim Vir eruditissimus (4). *Domus æternæ commemorationem, non a Gentilitate, sed a Sacra potius Pagina desumtam opinari debemus. Quippe in Libro Ecclesiastici* (5), *ita habetur*. IBIT HOMO IN DOMVM ÆTERNITATIS SVÆ. *&* *Psalmo* XLVIII. (6) SEPVLCRA EORVM DOMVS ILLORVM IN ÆTERNVM.

 Quam-

(1) Lib. II. Cap. XI. pag. 464. Hoc Epitaphium græce scriptum est a quadratario antiquo.

(2) Ibidem pag. 463.

(3) Inscriptionum Antiquarum Capite II. pagina 112. & pagina 113. & item pagina 114.

(4) Cap. II. pag. 112. & pag. 113.

(5) Cap. XII. vers. 5.

(6) Vers. 12.

Quamquam igitur Ethnici ſpe reſurrectionis orbati, ita & ipſi loqui ſoliti fuiſſent; aliter tamen hanc loquendi formam accipere poterant Chriſtiani, ut explicat ex Sanctorum Patrum ſententia P. Cornelius a Lapide ad illum Eccleſiaſtici locum. Et paullo ſupra idem Fabrettus, de eadem re loquens, erratumque, ſive lapſum excuſans, ſi quis vellet ita accuſare Epitaphium veterum Chriſtianorum verſibus concinnatum, ait (1). *Facile ſiquidem erat tunc ex inextinctæ Gentilitatis phraſibus, poëtico præſertim ſtylo aliqua imitari, inconſiderate potius, quam impie, quæ adultæ jam veræ Religionis temporibus reſecata ſunt.*

CAP. XIV
Multa de Somno diſſeruntur. Gemma vetuſta editur, & illuſtratur.

SOMNVM certe Ethnici finxerunt Mortis fratrem, utriuſque vero matrem Noctem; quod per ſimilitudinem, & quamdam rerum connexionem, Dormientes mortuis comparari poſſint, æque in obſcuro jacentibus utriſque (2). Somnum fratrem Mortis

(1) Inſcript. Cap. II. pag. 112.

(2) De Orode a Mezentio occiſo ait Virgilius Lib. x. Æneidos. v. 745.
Olli dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus, in æternam clauduntur lumina Noctem.
Et Catullus, quem *elegantiſſimum Poetarum* nuncupat A. Gellius *Noct. Attic.* Lib. VII. Cap. XX. in lepido carmine ad Lesbiã:
Nobis, quum ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

Mortis appellat magnus Homerus in Iliade (1); alioque modo utrosque nuncupat gemellos, quod idem designat (2). Pausanias autem Noctis imaginem filiorumque describit (3), nempe Mortis, & Somni, quæ imago apud Eleos spectabatur in templo. Vide notationes Ludovici de la Cerda, aliorumque ad illud Virgilii carmen (4). CAP. XIV

Tum consanguineus Lethi Sopor &c.

Rem ipsam magis magisque illustrant adnotata Joannis Schefferi in Æliani varias Historias (5). Petrus Sancti-Bartolus ex antiqua sepulcrali Lucerna (6), Noctis imaginem vulgavit æri sculptam viriculo elegantissime. Proinde Cicero in Catone Majore, sive Libro de Senectute (7). *Jam vero videtis*, inquit, *nihil morti esse tam simile, quam Somnum*, & in Quæstionibus Tusculanis (8). *Habes Somnum imaginem Mortis, eamque quotidie induis, & dubitas, quin sensus in Morte*

(1) Κασίγνητον. Lib.XIV.pag.267. Edit. Joannis Spondani Græco-Lat. in fol. Basileæ. cIↄ Iↄcvi.

(2) Διδυμάονε. Iliad. Lib.XVI.

(3) In Eliacis, sive Libro V.

(4) Æneid Lib.VI.n.278.

(5) Lib.II. Cap.XXXV.

(6) *Le antiche Lucerne Sepolcrali figurate*. Parte I. num.8.

(7) Pag.515.

Plinius Hist.Nat.Lib.VII.Cap.L.paullo secus scribebat: *Æstimatione nocturnæ quietis, dimidio quisque spatio vitæ suæ vivit; pars æqua, morti similis exigitur &c.* eumdem vide Lib. XXXVI. Cap.I.

(8) Lib.I. pag. 157.

CAP. XIV *Morte nullus ſit, quum in ejus ſimulacro videas eſſe nullum ſenſum?* Lucius Annæus Seneca, ipſe quoque dixit (1). *Somnus refectioni neceſſarius eſt: hunc tamen ſi per diem noctemque continues, Mors erit.* Ita Plato (2), & alii Philoſophorum: Inde Ovidius (3) cecinit:

Infelix tota quicumque quieſcere nocte
Suſtinet; & ſomnos præmia magna vocat.
Stulte, quid eſt Somnus? gelidæ niſi Mortis imago:
Longa quieſcendi tempora fata dabunt &c.

Infirmitas igitur humanæ conditionis, ſive potius, ut dicebam, neceſſitas eſt Somnus, eademque neceſſitas homini eſt Mors. Inſignem, atque ineditum lapidem, græca ſimul, ac latina inſcriptione diſtinctum, *ex Muſeo Victorio*, in quo adſervatur, diligenter deſcriptum heic ſubjicimus: quippe hoc ævo hujuſmodi monimentorum exempla ab ruderibus ornatiſſimæ vetuſtatis depromta, maxime probantur ab amatoribus politioris literaturæ. Lapis autem duram Mortis ne-

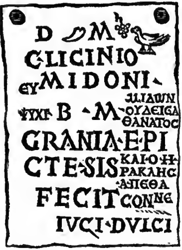
(1) Libro *de Tranquillitate animi* Capite XV.

(2) Lib. VII. de Legibus.

(3) *Amorum* Lib. 2. Eleg. 1X.

necessitatem (1), sed Animæ quoque immortalitatem diserte exprimit. Curavimus ergo illum incidi; ars enim typographica nescit, quemadmodum opus est, fideliter exhibere.

Bene, seu *feliciter Anima*. five etiam *Bona Anima*.

Midon. nullus immortalis. Et Hercules mortuus est.

Alium etiam singularem lapidem vulgabo, extractum prope Urbem, ex Cœmeterio Callisti, una cum corpore Sancti Onesimi, vitreoque vasculo, Sanguine ejusdem Christi Martyris consperso. Quem lapidem luben-

(1) Hæc marmorea Tabula occludendo Sepulcro minime videtur inserviisse, quum alta sit Palm. I. Uncias x. Lata Palm. I. Unc. IV. & nullum umquam calcis adhærentis signum, in quovis ejus latere adpareat. Quin immo ferreis catenulis in aliqua monumenti, sive sepulcri cellula adpensam fuisse putandum est. Etenim in utraque angulari parte superiori lapidis adhuc exstant duo veluti globuli ex plumbo fuso in crassitie marmoris excisa (incolumi tamen aversa parte), in quo plumbo catenulæ infixæ reliquiæ conspiciuntur.

CAP. XIV. bentius proferre decrevi, quod nullus Sacrorum Cœmeteriorum illustrator ediderit, & eamdem Mortis necessitatem (1), atque immortalitatem Animæ prodat. Lapis altus

sic

est plus minus, Palm. Rom. I. Unc. IV. Latus Uncias circiter x. Eumdem expressum ab exemplari heic exhibemus: Chartam vero

ro

(1) Græcum Sancti Onesimi Epitaphium, legendum, fortasse est, ut indicat vetusta marmorea tabula. ΕΥ ΜΥΡΙ ΟΝΗϹΙΜΕ ΟΥΔΙϹ ΑΘΑΝΑΤΟϹ ΠΕΡ ΓΕΕ. atque ita nobis vertendum videtur. MILLIES BENE, ONESIME. NVLLVS IMMORTALIS IN TERRA. Corpus ejusdem S. Martyris cum ipso lapide inscripto, & Vase Sanguinis, dono datum ab Episcopo Porphyriensi Fr. Thoma Cervionio, Sacelli Pontificii Præfecto, literis authenticis munitum Emo Petro Ottobono Sacri Cardinalium Collegii Decano, Romæ defuncto Die XXVIII. Februarii Anno Bissextili MDCCXL. Sede Pontificali vacante, servatur apud Mariam Carlottam Lenszinscki, Serenissimam Galliarum Reginam, cui idem Cardinalis exhibuit in urna quadam ornatissima ex ære inaurato confecta, ac obserata in parte anteriori tabula crystallina, mire sinuata ad modulum urnæ; consignataque una cum membranaceo suo diplomate D. Paullo Hyppolito *De Beauvillier* Duci *de Saint' Agnan*, Lud. XV. Galliarum Regis, tunc temporis magno Oratori apud Summum Pontificem, qui Roma Parisios transmisit. Notandus in hoc lapide Sancti Martyris Onesimi Palmæ ramus ab antiquo cœlatore expressus.

ro ſuper ipſo antiquo lapide (quod ſæpe deſiderare ſolent eruditi, raro tamen conſequuntur), ſumma cura impreſſam, ante quam ab Urbe pretioſum monimentum extraheretur, apud nos ſervamus, rerum antiquarum æſtimatoribus oſtendendam. Edidit autem Fabrettus (1) ex Muſeo Carpineo fragmentum Tabulæ alabaſtritis; idemque vulgavit Bonarrotius (2), in quo legitur id ipſum humanæ infirmitatis teſtimonium: NEMO IMMORTALIS, ut in ambobus vetuſtiſſimis epitaphiis mox adlatis. Morti nigras dabant alas, teſte Horatio Flacco (3), Somnoque pariter, ut ait Albius Tibullus (4).

Poſtque venit tacitus furvis (5) circumdatus alis

G Som-

(1) Inſcript. Cap. x. pag. 736.

(2) *Oſſervaz. ſopra alcuni Frammenti di Vaſi antichi di vetro* pag. 106.

(3) Lib. II. Satyrarum Ecloga I. v. 57. & v. 58.

. . . . . ſeu me tranquilla ſenectus,
Exſpectat, ſeu Mors atris circumvolat alis.

(4) Lib. II. Eleg. I.

(5) *Furvis* legendum certe eſt, non *fulvis*, ut male habent vulgatæ editiones. Ita emendatum reperio Librum editum VENETIIS IN ÆDIBUS ALDI. MENSE JANUARIO. M. D. II. (*in* 8.), qui Catullum, Tibullum, & Propertium, omnes lepidos Latinos Poëtas complectitur, & pene innumeris ad utrumque marginem variantibus lectionibus notatus eſt manu *Petri Victorii*, cujus fuit olim hic Liber, qui exſtat modo Romæ apud illius abnepotes in privata Bibliotheca *Victoriorum*. Collatis enim veteribus Codicibus, pro inſtituto habebat Vir doctiſſimus, in ſuis libris quæcumque facerent ad illuſtrandos antiquos Scriptores, ad oram ipſorum librorum ſuis locis referre. Id vero teſtatum, adſertumque volumus ſelectioris elegantiæ cultoribus. Sunt quippe multi hujuſmodì libri in illa Bibliotheca, perpetuis manu ſcriptis notis, ab eodem in literis conſummatiſſimo Viro diſtincti; Quorum in fronte (ut is erat comis, & omnes juvandi cupidus), ſæpe latinis, ſed ut plurimum græcis characteribus ſcribebat. *Petri Victorii Jacobi filii, & amicorum.*

Somnus, & incerto somnia nigra (1) *pede.*

Inde Virgilius (2) Somnum volucrem dixit, describens Æneam, dum insomnis, Patris Anchisæ imaginem frustra amplexari non semel tentaret. Orpheus (3) Regem Deorum, & hominum Somnum appellat, quod omnia eidem subjiciantur. Heinc Statius (4) virgam illi adtribuit, potestatis signum (5), quumque aliquando nequiret quiescere, illum enixe ita precabatur.

..... extremo me tange cacumine virgæ,
Sufficit; aut leniter suspenso poplite transi.

Virgilius quoque (6) cum eadem virga describit Somnum, Palinuro quietem, ac soporem impertientem. Eumdem Ovidius appel-

(1) In eodem Libro reperitur adnotatum *Somnia vana*. In superiore enim carmine ad aliam oram libri notatum quoque est, ut putamus, ex alio vetusto Codice: *nigris circumdatus alis*. Ita aliquando canebat Vir clarissimus Joannes della Casa in sequenti jucundissimo carmine.

O Sonno, o de la queta, umida, ombrosa
Notte placido figlio. O de' mortali
Egri conforto; Obblio dolce de' mali
Sì gravi, ond'e la vita aspra, e nojosa.
Soccorri al core omai, che langue, e posa
Non have; e queste membra stanche, e frali
Solleva. A me ten vola o Sonno, e l'ali
Tue brune sovra me distendi, e posa.
Ov'è 'l silenzio, che 'l dì fugge, e 'l lume?
E i lievi sogni, che con non sicure
Vestigia di seguirti han per costume?
Lasso, che n' van te chiamo, e queste oscure
E gelide ombre in van lusingo. O piume
D'asprezza colme. O notti acerbe, e dure.

(2) Lib. VI. Æneidum v. 700. & seqq.

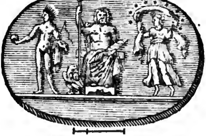
(3) Hymn. in Somnum. Adi Homeri quoque Iliadon Lib. XIV. pag. 267.

(4) Sylvarum Lib. V.

(5) Adi Cap. XI. hujus Dissert. ubi in Adnotat. ad pag. 30. aliqua adtulimus de re sacra; deque signo potestatis in virga; non nulla quoq; diximus nuper in Dissert. Glyptographica Cap. XVI. & Cap. XVII.

(6) Æneidum Lib. V. v. 458.

pellat (1) Deorum placidiſſimum. Homerus (2) omnes homines, Deoſque dormientes finxit præter Jovem; non enim decebat rerum omnium moderatorem dormire (3). CAP. XIV

Magnitudo Gemmæ.

Ipſum Jovem, tamquam diei, noctiſque rectorem (4), fortaſſe ab antiquo artifice expreſſum fuiſſe putamus in anulari chalcedonio, in quo idem Jupiter in ſolio ſedens viſitur,

(1) Metamorph. Lib. 1I.

Somne Quies rerum, placidiſſime Somne Deorum:
Pax animi; quem cura fugit; qui corpora duris
Feſſa miniſteriis mulces, reparaſque labori &c.

Porro Veteres, ne Somno indulgentes importune turbarentur SILENTIARIOS adhibebant, ſeu QVIETIS MINISTROS, quos etiam AD SOMNVM nuncupabant. De his agit Laurentius Pignorius in Commentario *de Servis* pag. 180. & 181.

(2) Iliad. Lib. 1I. v. 1. & 2. pag. 27.

(3) Probe Somnum a Junone pluribus muneribus olim ſolicitatum fuiſſe, ut Jovem ſopire conaretur, meminit idem Homerus (*Iliad. Lib. XIV. Vide pag. 267. citatæ edit.*) Illud tamen ſemel tantum eveniſſe narrat: ſuo enim periculo cavebat, ne fortaſſe iterum in mare præceps daretur.

(4) Nos cum Eccleſia Catholica Deo Optimo Maximo; uni, trinoque Domino illud tribuimus, ut in Cantico laudis habetur.

Æterne rerum conditor,
Noctem, Diemque qui regis &c.

& in Pſalm. LXXIII. v. 17. *Tuus eſt Dies, & tua eſt Nox &c.*

ſitur, fulmen (1), & haſtam longam tenens (2), pedibus innixus ſcabello (3), adſtante Aquila. A dextris ſtat Apollo Phœbus, nudus, & radiata coma, Orbem dextera manu, ferulam ſiniſtra gerens, quod eſt diei ſymbolum. A ſiniſtris Diana, ſcilicet fœmina velata, ſuſtinens utraque manu velum criſpatum, & aura leniter inflatum, elatumque ad modum arcus ſupra caput, & in reliqua area ſuperiori, plures ſtellæ comparent (4); ſignum, & quaſi depicta imago nocturni luminis. Sed plura de his ad Mythologos (5), & deſcriptores imaginum Deorum gentium (6) pertinent.

CAP. XV

Veterum Chriſtianorum Lucerna cum ſymbolo Jonæ dormientis vulgatur. Item Vitrum antiquum cum eodem ſigno.

ITAQUE ad noſtra gradum facientes, Sacram Hiſtoriam ex ſuburbanis Chriſtifidelium cœmeteriis, nempe ex antiqua Lucerna fictili

(1) Inquit Ovidius Lib. III. Faſtorum.
Fulmina poſt auſos cœlum affectare gigantes
Sumta Jovi: primo tempore inermis erat &c.

(2) Vide ſis quæ de virga, ſive haſta diximus paullo ante in hoc Capite, nempe pag. 50. num. (5). illuſtrantes adlatum Statii carmen.

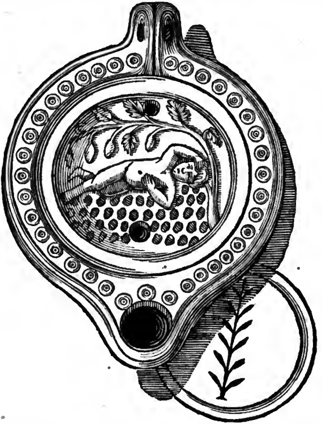
(3) *Quod Græci dicunt* ὑποπόδιον: *dixerunt Latini Scabellum, & alii dixerunt Suppedaneum, quod ſub pedibus ſit*. Ita Iſidorus *Originum* Libro xx. Capite xI.

(4) Lactantius Firmianus *de Origine Erroris* Lib. II. Cap. v. agens *de cultu veri Dei. De Elementis, & Aſtris*, ait: *Cur autem excogitaverit illa Deus*, nempe Aſtra, *quis non intelligit? Scilicet, ne Solis lumine decedente nimium cæca nox tetris, atque horrentibus tenebris ingraveſceret, noceretque viventibus.*

(5) *Natalis Comitis Mythologiæ, ſive explicationis Fabularum Libri x.*

(6) *Immagini degli Dei degli Antichi di Vincenzo Cartari.*

ctili *Musei Victorii* (1) proferamus. In ea videre licet Ionam in solo stratum multo som- CAP. XV.

no præ mœrore, & lassitudine oppressum, qua-

(1) Lucernam fictilem haud longe absimilem vidimus in *Collectan. Romanarum Antiquitatum* Antonii Borioni, *Tabula* 101. quæ tamen, ubi nam hodie sit, quum ibi minime indicetur (*vide pag.* 71.), prorsus ignoramus.

qualem ſacræ paginæ deſcribunt (1), ſub umbra cucurbitæ reclinatum, & qualem non raro oſtendunt antiqua picturæ, & ſculpturæ præclara monimenta ex ipſis adhuc multa pietate cultis cœmeteriis veterum Chriſtianorum depromta, & apud Boſium (2), atque Aringhium (3); Ciampinium item (4), & Bonarrotium (5) edita, atque illuſtrata adnotationibus, & commentariis eruditiſſimis. Veterem aliam fictilem Lucernam pluribus ſacris myſteriis inſignem vulgavit Petrus Sancti-Bartolus (6), & in his Jonæ quoque eadem Hiſtoria repræſentatur: Aliam item, ſed æream Lucernam idem protulit (7), quæ penſilis eſt, in eaque Chriſti Monogramma (8) Ionæ dormienti ſuperſtat, & circum cucurbitæ. In noſtra fictili Lucerna Lauri ramus ſpectatur in orbiculo inferiori

(1) Ionæ Cap. IV.

(2) *Roma Sotterranea*. Lib. III. Cap. XXIII. Tab. III. Cubiculi primi Cœmeterii Calliſti. Vide ſis Lib. IV. Cap. XXI.

(3) *Roma Subterranea*. Tom. II. Libro V. Cap. XXII.

(4) *Sacra Hiſtorica Diſquiſitio de duobus Emblematibus, quæ in Cimelio Em. & Rev. Domini Gaſparis Card. Carpinei adſervantur &c. Auctore Joanne Ciampinio Romano*. Romæ. MDCXCI. (*in* 4.) Vide pagina 4. & pag. 8. uſque 10.

(5) *Oſſervazioni ſopra alcuni frammenti di vaſi antichi di Vetro &c.* Tav. I num. I. pag. 2. pag. 3. e pag. 18.

(6) *Le antiche Lucerne Sepolcrali figurate*. Parte III. num. 29.

(7) Ibidem num. 30.

(8) Illud pluribus illuſtrare conati fuimus in Nummo Æreo *Muſei Victorii* Parte I. Cap. XI. & item Parte II. Capite XI.

riori impreſſus (1). Demum Vitrum antiquum ineditum majoris moduli, atq; orbiculare (2), cum eadem Jonæ dormientis ima- CAP. XV

gine Viris eruditis proponam, quod inſigne ſa-

(1) In averſa parte Lucernarum fictilium perſæpe figuli nomen ſuum, vel Dominorum officinæ imprimebant; ſæpe etiam memoriam alicujus publici operis, puta Ludos ſæculares, aut ſignum aliquod figlinæ proprium, quo ab aliis teſtaceorum operum officinis diſtingui commode poſſent, tum ab emtoribus, tum ab illis omnibus, in quorum manibus verſarentur.

(2) Vitrum antiquum, de quo loquimur, ex eo genere Vaſculorum eſt, quæ deſcribuntur a cl. Bonarrotio Pag. III. in Præfatione ad Opus ſæpiſſime a nobis laudatum: & pridem ab eodem deſcripta fuerant Pag. XVII. in Præfatione ad Obſervationes Hiſtoricas ad Numiſmata majoris moduli, vulgo *Medaglioni*, quæ extant in Muſeo Carpineo. Ejuſdemque notæ eſt illud cum Lazaro a Chriſto ad vitam revocato, quod exhibuimus in adnotatis ad Caput XI. hujus Diſſertat. Et item illud in Epiſtola ad Lectorem.

CAP. XV. ſacræ vetuſtatis cimelium accepi ab Hieronymo Odam Equite elegantis ingenii, atque amico noſtro ſingulari (1). Hujus auctoritate monimenti, ſive de Hedera, ſive de Cucurbita Prophetam ab æſtu protegente quæſtionem jamdiu agitatam a Sanctis Patribus, & divinarum Scripturarum Interpretibus, facile definire valemus: quum cetera a nobis, aliiſque recenſita, plerumque a vetuſtate haud modice corrupta ſint; id vero potiſſime maxima conſervatione polleat, nitidiſſima adhuc vitri ſuperficie (2); atque ideo folia, & fructus dependentes, adeo accedere diſcernuntur ad formam cucurbitarum, ut dubio procul adfirmandum ſit, vere cucurbitam prodigioſe illic ſuccreviſſe, ubi Ionas decubuit. Porro frondes, & fructus nihil cum Hedera, bacciſque Hederarum commune habent, ut inſpicienti manifeſtum eſt. Ipſe

autem

(1) Ejuſdem ornatiſſimi Viri elogium legimus aliquando pag. 259, & 260. apud Fr. Peregrinum Orlandi ex Ordine Carmelitarum (Vide *l'Abecedario Pittorico &c. riſtampato, corretto, ed accreſciuto &c. Bologna.* MDCCXIX. *in* 4.). Et jure meritoque laudatur a clariſs. Viris Boldetto, Creſcimbenio, Gorio, Guidio, Vitale Jordano, Lupio, Maffeio, Emmanuele Martinio, Muratorio, Stoſchio, aliiſque.

(2) Quoniam hoc Vaſculum, & alia ſimilia (ut docet Bonarrotius indicatis modo locis) ex vitreis duabus laminis conſtat ad ignem fornacis inter ſe compactis, bractea ex auro intermedia, quæ graphio trita, imaginem Ionæ refert, unuſquiſque de conſervatione hujus monimenti per ſe conjicere valet, quum ſuperficies lucida adhuc ſit; nihilque detrimenti acceperit (quod rarum eſt), ſeu ab ævo, ſeu ab humiditate, aut ſiccitate loci, præter cyathi ſurgentis labrum.

autem mœror, etsi ad distrahendum soporem magis idoneus esse videatur: quod inquietis curis, ac vigiliis animum pulsare, ac solicitare soleat: attamen quum nimiis angustiis pressus est animus, destitutus viribus, cogitur tandem quiescere, ne penitus succumbat. *Somnus enim*, ut ait Aristoteles (1), *ocium animæ est*. Profundiores somnos a laboribus provenire, scribit utique Galenus (2): Idque Hieronymus Mercurialis in Opere de re Gymnastica (3) animadvertit. Narrat Plinius in Naturali Historia (4), *Puerum æstu, & itinere fessum in specu* VII. *&* L. *dormisse Annis*: *rerum faciem, mutationemque mirantem, velut postero experrectum die*. Certe mœrorem homines maxime exercitatos, fractosque viribus constituere, melius norunt, qui fortunæ casibus commoventur. Jonas equidem hoc inquieto sopore sub umbra cucurbitæ obdormivit: quod vaticinium suum adversus Ninivitas, contra disponente Domino, non adimpleretur. Ita plane in Actis longioribus Sanctorum VII. Dor-

(1) Ethicor. Lib. I. Ἀργεία γάρ ἐστιν ὁ ὕπνος τῆς ψυχῆς.

(2) Lib. I. de Alimentis.

(3) Lib. IV. Cap. II. pag. 193. Exercebantur enim ad tuendam sanitatem.

(4) Lib. VII. Cap. LII.

mientium apud ſocios Bollandianos (1) legitur, quod ſumto ab ipſis cibo (2), *quum triſtes ſederent, & inter ſe colloquerentur, dormire cœperunt: erant enim eorum oculi propter mœrorem gravati.*

CAP. XVI
Diſquiritur an Sancti Epheſini fuerint a ſomno excitati.

TANDEM cogitanti mihi, & ea mente revolventi, quæ de Sanctis VII. Epheſinis exponuntur in Actis pervulgatis circa eorumdem Sanctorum dormitionem (cujus occaſione vagandi modum diſſertatio ſumſit, deque Martyrio vere ab illis exanthlato aliqua adtigimus): modo ad reliqua omnia, quæ circa excitationem a ſomno narrantur deſcendendum videtur, & ſi quid aliud ſupereſt obſervatione notandum, aliqua animadverſione cognoſcere, ac perſcrutari. Contigit illorum Martyrium Decio Romanorum Imperatore, ut narratum eſt Capite XI. Sæculo III. circiter dimidio excurrente. Excitatio a ſomno, ut præfertur, imperante Theodoſio juniore, nempe Sæculo V. poſt annos fere ducentos. Perpenſis vero difficultatibus a Baronio potiſſime propoſitis in adno-

(1) Tomo VI. Menſis Julii.

(2) Ad Diem XXVII. §. 7. pag. 391.

notatis ad Martyrologium Romanum (1) circa somnum tam diuturnum horum Sanctorum, insigni miraculo, ut asserunt, a Deo excitatorum, ut Hæresim resurrectioni carnis refragantem extingueret (2); quum nullus Theodosii ævo hujusmodi error serperet, per se infirmatur illorum ratio, qui ista haec adfirmant. Præterea dormientes a somno excitati fidem facere nequeunt mortuorum ad vitam redeuntium, quam ipsi miraculi occasionem produnt. Infirmari quoque videtur, quoniam nullus coævus miraculo Historicus Scriptor illius meminit, quod silentio prætereundum profecto non fuerat; quum aliæ quam multæ minoris momenti res gestæ, & illo ævo descriptæ reperiantur. CAP. XVI

(1) Sexto Kal. Augusti. Vide sis lit. f.

(2) Theodosius junior floruit Saeculo v. eodemque imperante Sancti VII. Dormientes Ephesini innotuere. Tunc autem, ut notum est, Vigilantii errores, Pelagii, & Eutychetis, discipulorumque: maxime vero Nestorii Episcopi Constantinopolitani impia Hæresis grassabatur, & Orbem exitiosa, ac lethali peste conficiebat. Itaque quicquid in Actis Gregorii Turonensis nomine vulgatis legitur (quæ *Acta alia* nuncupantur a Bollandianis), scilicet de Secta Saducæorum tunc temporis excitata, ut §. 6. occurrit, error insignis est. Gregorius plane, qui Sæculo VI. vivebat, & ni fallor, obiit Anno DLXXXXVI. cum homine disputationem habuit, qui resurrectioni carnis adversam opinionem dissemimabat, quæ est Saducæorum fœda sententia, Catholicæ religioni, & sanctioribus constitutionibus turpiter repugnans. Constat illud ex Historia Francorum ejusdem Gregorii Episcopi Turonensis Libro x. Capite XIII. pag. 443. Inter Scriptores Historiæ Francorum Andreæ Du Chesne Tomo I. Edit. Lutetiæ Parisiorum in fol. M. DC. XXXVI.

CAP. XVII Quod in Actis legitur de iisdem Sanctis excitatis a somno, exponitur.

VERUM, quod ajunt, Theodosii ætate omnibus uno die, eodemque tempore expergefactis (1), & aditu speluncæ, in qua se continuerant, reserato; tamquam una nocte dormiissent, communi suffragio unum eorum, nomine Malchum (2) ad Urbem mittunt, ut panem obsoniumque sibi, & sociis compararet. Miratur ille interim ad portas Civitatis descendens, Crucis signum venerabile hic illic exaltatum (3); quum præcedenti die, ut sibi videbatur, tam ingens persequutio in Christi fideles defæviret, illorumque neminem toto itinere se vidisse, qui pridie Urbem ipsam, & vicinia incolebant. Pretium igitur emti panis, & paratarum rerum ad vitæ

(1) Acta Antiquiora §.6. *Transit ætas Imperatorum paganorum, eorumque simul imperia abierunt; & voluit Deus filios lucis suscitare &c.* Reliqua habes Capite XVIII. descripta ad calcem paginæ 64. num. (1).

Acta alia. §.6. *Mortuo Decio per succedentia tempora in Theodosium Arcadii filium Imperii summa collata est &c.*

Ibidem §.7. *Dominus autem jussit reverti spiritus in corpora Sanctorum, & surrexerunt &c.*

(2) Acta Antiquiora. §. 6. *Unus qui aderat ex ipsorum numero, & Jamlicus dicebatur, ipse dixit: Ego descendam &c.*

Acta alia. §.7. *Conversique ad Malchum dixerunt &c.... Accepta itaque pecunia abiit &c.*

Notandum cum Bollandianis *Jamlicum* a Græcis dici hunc Puerum, qui a Latinis *Malchus* nuncupatur; deque commutatione istius nominis aliqua præmonuerunt iidem ipsi socii Scriptores in Commentario prævio num. 6. & num. 35. quos consule.

(3) Acta antiquiora. §. 7. *Levatisque oculis, vidit Crucem super portam, & inclinavit caput suum, & cum gemitu adoravit illam &c.* Et infra. *Quid istuc est? Quia ecce a vespera Crux abscondebatur a paganis, & ecce hodie palam super portam fixa est? &c.*

Acta alia. §. 7. *Appropinquans autem ad portam Civitatis vidit signum Crucis super portam, & stupefactus, miratus est.*

vitæ opportuhitatem soluturus, monetas (1), quæ Decio imperante in commercio fuerant, tradit venditori (2), qui illico in suspicionem adductus, inquirit: Unde es tu? Thesaurum certe invenisti peregrinus homo, & dissimulas. Itaque ante Judicem, seu Præfectum, & Marinum Episcopum Civitatis eum sistit (3). Ille se Ephesinum esse testans, & Decii monetas, quæ heri, & nudius tertius solvebantur tradidisse, easque de domo Patris sui Rufi, qui ex Optimatibus ejusdem Civitatis est, sumsisse respondens (4): Irridetur, & veluti reus mendacii, ac thesauri occultati con-

(1) Quæstio est inter eruditos de monetis, ac numismatibus veterum: Rationem vero cudendæ monetæ, ita descripsit Cordubensis Poëta Lucanus in *Pharsalia* Lib. VI. v. 402. & seqq.

Primus Thessalicæ rector telluris Iconus
In formam calidæ percussit pondera massæ.
Fudit & argentum flammis, aurumque monæta
Fregit, & immensis coxit fornacibus æra.

(2) Acta antiquiora. §. 8. *Ad forum divertit, ut panem emeret, & secum auferret. Pecuniam e crumena extractam dedit &c.* . . . Infra. *Per manus quinque hominum pecunia illa traducta est, eamque contemplati, mussitare cœperunt intra se &c.*

Acta alia. §. 7. *Accepta itaque pecunia abiit: Erant enim argentei ex nomine Decii superscripti &c.* . . . Et paullo post. *Accedensque ad nundinas protulit argenteos, deprecans sibi dari escas &c.*

(3) Acta antiquiora. §. 9. *Vox cecidit intra forum Ephesiorum, quia ecce Puer thesaurum reperit: & continuo apprehenderunt eum. Ingressum est verbum ad Sanctam Ecclesiam ad Episcopũ &c.*

Acta alia §. 8. *Hic homo thesauros reperit antiquos, nam ecce argenteos de temporibus Decii profert &c. . . . . Viri autem apprehensum ducunt ad Episcopum Marinum, atque Præfectum Urbis &c.*

In Actis longioribus Cap. II. §. 16. nominantur Proconsul, & Episcopus *Stephanus*, non utique *Marinus*.

(4) Acta antiquiora. §. 9. *Ex ipsa Epheso ego sum, sumque filius Rufi Electi, qui est ex Optimatibus.*

Acta Alia. §. 8. *Ex Epheso, inquit; si tamen hæc Civitas est Ephesiorum &c.* . . . Et infra. *Unde, ait Præfectus, hos argenteos habes? Respondit: de domo Patris mei sumsi eos &c.*

CAP. XVII conſcius, pene tormentis ſubjicitur (1): Tandem ſe, & locum ubi degebant, & ſocios ſuos indicaturum ſpondens, a quibus veritatem rerum omnium perciperent, & falſum conatum ad objecta ſibi apertiſſime intelligerent; illuc progreſſi cum Epiſcopo Præfectus, Optimates, atque omnis populus (2), tranſactæ rei certiores prorſus fiunt. Imperator quoque monitus, rei novitate perſpecta illac ſe confert, eoſque cum hilaritate, ac ſtupore

(1) Acta antiquiora. §. 8. *Acceſſit vir qui panem vendebat, & apprehendit Puerum dicens: Dicito mihi Puer; Unde es tu, & quanam eſt terra tua? Atque theſaurum, quem inveniſti tradito &c. ..... Si autem revelare recuſas, carceri te tradam &c.*

Ibidem §. 10. *Hæc audiens Sophiſtæ vehementer miratus eſt, & excanduit adverſus Puerum illum, qui profunda ipſi monſtrabat. Vilis & inſane, ait, reuſque mortis, me ne irrides? &c.*

Acta alia §. 8. *Manifeſtum eſt, quia veniſti illudere Sapientes Epheſinorum; ideoque ſubjiciendus eris tormentis, quoadusque aperias veritatem &c.*

In Actis longioribus Cap. II. §. 16. inquit Proconſul: *Fortaſſe inſanus eſt: alii dicebant: nequaquam inſanus eſt, ſed inſaniam ſimulat, ut pericula effugiat &c. ... His de cauſſis jubeo te in vincula conjici, & flagellis verberari, donec confitearis ubinam ſit theſaurus iſte.*

Immerito vexari videtur hic Puer; licet enim theſaurum abſconditum inveniſſet (quod minime adfirmaturi ſumus), quomodo Præfectus, aliique adverſus eum deſævire tentaverint, non video. Quandoquidem theſauros primo occupanti Leges concedunt. Igitur Digeſtorum Libro XLI. Titulo I. *De adquirendo rerum dominio*, Lege XXXI. Paullus Juriſconſultus Libro XXXI. *ad Edictum*: inquit: *Theſaurus eſt quædam vetus depoſitio pecuniæ, cujus non exſtat memoria, ut jam Dominum non habeat: ſic enim fit ejus qui invenerit, quod non alterius ſit &c.* Noſtra vero, qui Sanctorum Epheſinorum Hiſtoriam expendimus & de Actis illorum inquirimus, non intereſt Legum interpretes, atque expoſitores, ſive earumdem Legum Commentaria heic recenſere: Fecerint magis opportune juriſperiti.

(2) Acta antiquiora. §. 11. *Congregati ſunt Optimates, & Senes, & Nobiles, atque Pueri ut aſcenderent, & viderent theſaurum vitæ, qui revelatus fuerat illis &c.*

Acta alia. §. 9. *Sequimini ergo me, & oſtendam vobis fratres meos, qui mecum ſurrexerunt. Tunc ſtupefactus Epiſcopus cum Præfecto, & omni populo, ſequentes Malchum venerunt ad ſpeluncam &c. ... & cognoverunt, quia vera ſunt, quæ a Malcho dicebantur.*

re adloquitur (1); Sed illi paullo post in Domino dormierunt (2). Hæc testantur Acta vulgata.

CAP. XVIII

Proponitur Auctoris conjectura.

INTEREA exercitationis gratia conjecturam meam exponam, non ut Lectorem cogam, atque compellam ad illam amplectendam, neque ut ingenii mei (qui obscurus esse gestio), tenues conatus volitent per ora hominum; sed quod mihi videatur fortasse non spernenda, & aliquando huic Historiæ illustrandæ profuturam confidam. *Ea fallit fortasse non numquam*, ut ait Cicero (3); *sed tamen ad veritatem sæpissime dirigit*. Regnante igitur Theodosio II. Imperatoris Arcadii, & Liciniæ Eudoxiæ filio (4), pu-

(1) Acta antiquiora §.11. *Et continuo scripserunt Epistolam Imperatori Theodosio &c.....*

Ibidem §.12. *Festinavit Imperator &c.*

Acta alia. §.10. *Episcopus vero cum Præfecto miserunt nuntios ad Theodosium &c.*

Ibidem. §. 11. *Hæc audiens Theodosius Imperator &c.... adscensis equis cum summa festinatione venit ad Ephesum &c.*

Acta longiora. Cap. II. §.20. *Ea re gavisus Imperator &c.....* Et infra. *Ad eum locum ex Urbe Constantinopoli cum multis hominibus profectus est &c.*

(2) Acta antiquiora. §.12. *Tunc vero Imperator invitavit illos, ut secum descenderent Ephesum, cogitans ædificare templum super ossa eorum.*

Acta alia. §. 12. *Multaque alia loquentes cum eo, iterum prostrati in terrã obdormierunt, tradentes animas suas Regi immortali Deo Omnipotenti &c.*

(3) Libro 1. *de Divinatione*. pag. 314.

(4) Hoc Principe *Codex Theodosianus* conditus fuit. Hæretici autem *Theodosiani* dicti sunt a quodam *Theodosio*, superbiæ typo inflato homine, qui una cum *Gajo* Alexandriæ Episcopatum usurpavit imperante Justiniano, cujus conjux *Theodora* opem illis ferebat. Fratres Macri in Hierolexico V. *Eutychiani*, hunc *Theodosiam*, illum *Theodosianum*, *Gajum* quoque perperam appellant *Gajanum*.

 putamus aliquem hominem, sive caussa venationis (ut mos est, animi laxandi studio), sive alia magis vera (1), aliquando circa Ephesum diversantem, propius ad ea loca, non sine divino instinctu accessisse, in quibus Crypta horum Sanctorum Christi Martyrum occultabatur. Itaque factum est, ut viso specu multis lapidibus occluso, viam sibi aperire tentaverit ad explorandum aditum faciliorem, non sine spe aliquid inveniendi. Conscenso lapidum acervo, & ad ima revolutis eminentioribus, hiatum pandit, quo se insinuat in interiora; ibique Septem Pueros mactatos reperit, veluti dormientes, unumquemque suis vestibus coopertum, ut in vetusto *Musei Victorii* Toreumate spectatur (2), & in Actis eorumdem Sanctorum describitur

(1) Acta antiquiora. §. 6. *Erat in eodem loco Vir locuples in Epheso, voluitque tectum ædificare pecori suo in summitate montis, collegitque lapides, & pecori suo in eo loco septum exstruxit: & vidit lapides dolatos, eosque disposuit. Intravit lux, & Filios lucis suscitavit, & excusserunt se a somno suo, sederuntque super terram.*

Acta alia. §. 6. *Erat autem tunc apud Ephesum Delius quidam valde dives in pecoribus, qui circumiens Montem Celeum, jussit pueros suos, dicens. Præparate heic caulas ovibus nostris, quia opportunus est hic locus ad pascenda pecora. Ignarus enim erat quid ageretur in spelunca. Operantibus autem pueris, & revolventibus ingentia saxa, venerunt ad os speluncæ, inveneruntque lapides magnos, quos revolventes, facientesque murum, non tamen introierunt in antrum.*

Ibidem. §. 7. *Dominus autem jussit reverti spiritus in corpora Sanctorum, & surrexerunt &c.*

(2) Adi Caput v. hujusce Dissertationis, & Tabulam æri incisam inspicito, ac contemplare; putamus enim eosdem Sanctos ita repertos fuisse, ut in antiquo *Musei Victorii* Emblemate sunt expressi.

tur (1). Perquirit circum avide, compertisque ibidem non nullis argenteis, secum abstulit, & ad propria revertitur. Reliqua Capite præcedenti narrata circa monetarum agnitionem, & rerum, quæ postea consequuntur, si huic homini aptentur, vera fortasse sunt: Dum enim illæ monetæ expenduntur, retegitur ex imagine Decii ævum vetustum. De thesauro ab eo invento dubitatur. Torquetur (2), sive supplicia illi in- CAP. XVIII.

I ten-

(1) Acta antiquiora. §. 11. *Intravit Puer, stetitque apud illos, & Episcopus, atque Optimates una cum illo ingressi sunt: viderunt Pueros sedentes super terrã &c.*

Acta alia. §. 7. *Putantesque se una tantum nocte dormiisse, sederunt alacres, atque robusti: erant enim non modo corpora eorum venusta, atque pulcherrima; verum etiam ipsa vestimenta integra, atque inlæsa, sicut ante annos plurimos fuerant ab illis induta &c.*

Ibidem. §. 10. *Tunc ingressi invenerunt Beatos Martyres in angulo speluncæ sedentes, & erant facies eorum tamquam rosæ florentes, & sicut Sol in virtute fulgentes: nihil enim diminutum erat, neque de vestimentis, neque de corporibus eorum &c.*

Sanctus Gregorius Turonensis (cujus sunt etiam *Acta alia* superius descripta), Libro 1. *de Gloria Martyrum* Capite LXXXXV. inquit. *Viri autem usque hodie palliolis sericis, aut carbasinis cooperti, in ipso loco requiescunt, quod Passio eorum, quam Syro quodam interpretante in latinum transtulimus, plenius pandit &c.*

Acta longiora Capite II. §. 12. *Surrexerunt igitur & Deum laudantes consederunt .... nam & vestes tales erant, quales & antea quam obiissent: corpora etiam ipsa florebant, hilaritatem præseferentia &c.*

Ibidem. §. 20. *Ingressi vero in speluncam, Sanctos illos sedentes invenerunt, quorum facies instar luminis effulgebat.*

(2) Vide sis quæ diximus Cap. XVII. pag. 62. n. (1) in adnotatis post *Acta Antiquiora, Acta alia*, & item *Acta longiora*, a nobis descripta; istud enim illi ævo minime conveniebat, quum thesauri primo occupanti a Legibus permittantur.

Refert ex Philostrato Sponius in Miscellaneis eruditæ Antiquitatis *Sectione* x. *pag.* 326. Atticum Herodis Atheniensis Patrem invento amplissimo thesauro, ita scripsisse ad Nervam Imperatorem. *Thesaurum Imperator, domi meæ reperi, quid ergo de illo jubes?* Cui Imperator. *Utere his, quæ reperisti.* Atticus vero indicavit Nervæ, thesaurum excedere conditionem suam. Responditque Nerva. *Abutere etiam inopinato lucro, nam tuum est.* Non igitur illum regio ærario inserendum, neque ad Principem pertinere judicavit. In Dissertatione autem hæc non inseruntur, ne turbentur importune Acta Sanctorum Ephesinorum, & eorumdem explanatio.

tentantur. Indicat locum repertæ pecuniæ. Accedunt ad Specum Episcopus, Præfectus, & reliqui omnes, & sic manifestantur Sancti Dei, quorum memoria quoque pene obsoleta delitescebat. Siquidem miris modis aliquando Deum manifestasse Sanctorum suorum reliquias, opinamur satis notum esse illis, qui legere delectentur ecclesiasticas historias, in quibus exempla quam plura facile occurrunt. Cur autem de aliquibus Sanctis suis ita Deus decreverit, ut in obscuro loco, ac sine cultu non numquam permaneant, quum alios summis honoribus venerari permittat, ipse profecto scit, qui cuncta suo regit imperio: neque nobis datum est occulta Dei judicia cognoscere, qui solus novit tempus & modum illustrandi eos. Sed hæc fortasse nimis multa. Porro si hæc conjectura probetur, habemus unde Acta antiquiora, & recentiora vitiata sint, Octavo, de quo modo loquuti sumus inter Dormientes admisso (1), & reliqua omnia de cessatione somni prolata argumenta (2) omnino extenuantur, penitusque corruunt.

AGNITI

(1) Adi Caput VI. hujus Dissertationis pag. 9. num. (1). & num. (2).

(2) Videndum Caput XVI. & Caput XVII. hujus Dissert. Sed & Cap. XVIII.

AGNITI vero Sancti VII. Ephesini, ut præcedenti Capite monuimus, & TABULIS PLUMBEIS imperante Decio scriptis, ibidem fortuito repertis (1), ac Deo ita permittente, signis sequentibus illustrati (2), dicti sunt imposterum *Dormientes* vetusto Christianorum more, ut supra (3) fuse a nobis fuit expositum. Accedit, quod veluti Dormientes reperti fuerint; & quod renovata post annos bis centum, & ultra illorum memoria, veluti a somno excitati, iterum cum

CAP. XIX De Sanctorum Ephesinorum agnitione.

(1) Acta antiquiora. §.5. *Et cogitavit crudelis Imperator illos in spelunca occidere. Præcepit etiam &c.*... Et infra. *Aderant ibi duo Sophistæ, filii Optimatum; & venit eis in mentem, quod futurum esset, ut Dominus eos suscitaret: atque* TABULAS PLUMBEAS *fecerunt, easque apud illos posuerunt, & scripserunt in eis nomina Filiorum lucis, & quam ob caussam ingressi Pueri in speluncam eo se abdidissent, & quonam tempore a facie Decii fugissent.*

Ibidem §.12. De Imperatore Theodosio illuc accedente scriptum est, quod *Accepit* TABULAM *illam* PLUMBEAM, *cœpitque legere &c.*

Acta alia. §. 5. *Abeuntibus autem qui os speluncæ deberent oppilare, præcesserunt eos duo Viri* THEODORUS, *&* RUBEN *Christiani &c.*.... *Hi scribentes in* TABULIS PLUMBEIS *omnem Historiam Sanctorum, posuerunt eas in introitu cavernæ intrinsecus, nemine sciente &c.*

Ibidem. §. 9. *Ingressus Episcopus reperit scrinium duobus sigillis argenteis præsignatum; Egressusque foras convocans multitudinem Civitatis cum Præfecto, aperuit sigilla, & invenit duas* TABULAS PLUMBEAS *&c.*

In Actis Longioribus. Capite I. §.10. Duo Viri, qui IN TABULIS PLUMBEIS scripserunt Acta horum Sanctorum, dicuntur THEODORUS, & BARBUS, iique fuerant a cubiculo Imperatoris Decii, clam tamen Christianam Religionem profitebantur. De earumdem Tabularum inventione, vide eadem Acta Capite II. §.19.

Plumbeis vero Voluminibus scribi consuevisse publica monumenta, testatur Plinius *Naturalis Historiæ* Lib. XIII. Cap.XI. & meminit Alexander ab Alexandro *Genialium Dierum* Lib. II. Capite XXX.

(2) Tomo VI. Julii apud Bollandianos ad Diem XXVII. in Commentario prævio ad Acta horum Sanctorum. §.II. multa reperies de posthuma eorumdem Christi Martyrum gloria.

(3) Vide sis Cap.XI. & XII. Maxime vero quod veluti Dormientes reperti fuerint adhuc integris illorum corporibus, ac vestibus.

CAP. XIX cum Ephesinis civibus conversarentur (1): Frequens enim de illis ubique sermo; frequens ad Cryptam populi concursus, & exterarum quoque gentium adventus: frequens cultus (2) adhibitus; ædificata perinde ibidem loci ab Imperatore Theodosio (3) Æde

(1) Ea loca, in quibus multa Martyrum corpora quiescebant, CONCILIA, verbo Ecclesiastico nuncupabantur: Exemplum videat Lector in Martyrologio Romano ad Diem XXIII. Junii. Ibi plane tamquam simul coirent, & viventes adhuc operarentur, illos reputabant, & quasi etiam tunc docerent, suoque patrocinio, & vigili apud Deum cura tuerentur. Illustrat Martyrologium Baronius citato loco lit.c. & Sancti Gaudentii Episcopi Brixiensis Sermonem habitum in die dedicationis BASILICAE CONCILII SANCTORVM a Molano pridem animadversum memorat. Vide nuperam Collectionem Veterum Patrum Brixianæ Ecclesiæ ab Angelo Maria Cardinali Quirino Sedis Apostolicæ Bibliothecario, typis Brixiensibus nitidissime paratam in folio Anno. M.D.CC.XXXVIII. pag.336.& lege notas eruditas ad calcem ejusdem pag. lit.a., & lit.b. Inquit S.Isidorus Episcopus Hispalensis *Originum* Libro VI. Capite XVI. *Concilii autem nomen tractum est ex Romano more. Tempore enim, quo caussæ agebantur conveniebant omnes in unum, communique intentione tractabant. Unde & Concilium a communi intentione dictum*. Præterea in eodem Sancti Gaudentii Sermone legitur pag.345. *Habemus ergo, & hos quadraginta, & prædictos decem Sanctos ex diversis terrarum partibus congregatos; unde hanc ipsam Basilicam eorum meritis dedicatam*, CONCILIVM SANCTORVM *nuncupari oportere decernimus. Dignum est enim, ut ad tantorum Martyrum venerandas reliquias processuri, ad* CONCILIVM SANCTORVM *nos procedere fateamur &c.*

(2) Consule Bollandianos in Commentario prævio §.II. Græci enim, Mosci, Æthiopes, Syri, Maronitæ, ac demum Latini illorum festum diem concelebrant.

(3) Acta antiquiora. §. 12. *Tunc vero Imperator invitavit illos, ut secum descenderent Ephesum, cogitans ædificare templum super ossa eorum.*

Acta alia. §. 12. *Tunc Imperator fabricavit super eos Basilicam magnam, & fecit ibi receptaculum pauperibus, imperans eos alere de publico. Convocatisque Episcopis celebravit festivitatem Sanctorum &c.*

Acta longiora. Cap. II. §.21. *Sancti vero Martyres, quum sua capita in terram declinassent, & Deum precarentur dormierunt; & ideo divino nutu suos spiritus Domino tradiderunt. Imperator igitur jussit septem aureas arcas componi, quibus VII. illorum juvenum corpora conderentur.*

Jacobus Sponius (*Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grece, & de Levant &c. Tom. I. Livre III. pag. 327. & 328.*) Cryptam in qua dormierunt Sancti VII. Ephesini se vidisse memorat. De Basilica tamen Theodosiana nihil profert; quare dirutam ab ævi diuturnitate; seu potius ab infidelibus, qui ea loca incolunt, in odium Christianæ Religionis eversam, dicendum arbitramur; si tamen a Theodosio ædificatam fuisse ultro adfirmetur.

Æde Sacra Deo in honorem ipſorum VII. Chriſti Martyrum, & illi proximum amplum Xenodochium, alendis ex ærario regio pauperibus deſtinatum.

CAP. XX
De ætate hujus Gemmæ. Vetuſtior Sæculo IX. vel etiam VIII. eadem adſcritur.

HÆC vetuſta Gemma, multis imaginibus, ſignis quoque, & characteribus decorata, quum cælatoris nomine careat, neque ullam temporis notam ab ipſo artifice impreſſam expromat; vix non temere de ævo cælaturæ ipſius quicquam adfirmari poſſe aliquis fortaſſe dicet. Quandoquidem Fleetwodius (1) antiquas percurrens inſcriptiones, inquit (2). *Nec aliquid certi his de rebus ex iſtiuſmodi monimentis poteſt proferri: immo nec ætatem inſcriptionis alicujus de hac, vel illa ſcriptionis ratione aut forma certo licet conjicere..... quum & antiquiora, & multo poſteriora ſæcula eamdem ſcribendi rationem ſint ſequuta; immo quum ipſa auguſtæi ſæculi ſcribendi ratio multum diverſa fuerit, & ſæpe ſui diſſimilis &c.* Nos autem, quum in quibuſdam papyraceis Diplomatibus, ſeu Voluminibus manu ſcriptis in corti-

(1) *Sylloge Antiquarum Inſcriptionum*. (2) Vide ſis Epiſt. Dedicatoriam pag. 3.

ticibus arborum (1), quæ ſunt ſummæ antiquitatis, & maxime in vetuſtiſſimis muſivis operibus adhuc exſtantibus, iiſdemque a claro Ciampinio magna ex parte editis (2), adverterimus aliquando non nullas literas ſimul copulatas, atque compactas, formataſque illarum inſtar, quæ in noſtro monimento viſuntur; & non numquam nomina quoque monogrammatice (3) contracta (quæ omnia inferiori ætate uſurpata ſunt maxime in

(1) Conſule edita a claris viris Diplomata tabulis æreis inciſa, in quibus non ſemel occurrunt nomina propria, ſeu etiam alia verba majoribus characteribus exarata. Item conſule Codices membranaceos antiquos M. SS. ejuſdem notæ, qui certe cum vetuſto monimento *Victoriano* magis conveniunt.

Duo papyracea Diplomata ſervantur modo Romæ *in Muſeo Victorio*. Unum fuit olim egregii Viri *Petri Victorii*, quod edidit Vir eximius noſtro ævo Scipio Marchio Maffeius in Hiſtoria Diplomatica Num. XIV. pag. 172. & ſeqq. Aliud ſuperiori anno acceſſit eidem Muſeo, & olim ſervabatur Florentiæ apud cl. Virū Joannem Baptiſtam Donium, vulgavitque in Opere Doniano clariſſimus amicus noſter Antonius Franciſcus Gorius Claſſe XIX. Num. XIV. pag. 502. & 503. Primum longum eſt Palmos Romanos XII. Uncias VII. ſemis, & ultra. Altum eſt Palm. I. Unc. V. pleniores. Aliud longitudine æquat Palmos Romanos VI. Uncias VII. Altitudine illud æquat, quod ſupra deſcripſimus. Utrumque ſcriptum eſt lineis longioribus; ita ut non niſi explicato toto Volumine unaquæque linea legi poſſit; quod, ut notum eſt eruditis, in hiſce præſtantiſſimis Monimentis, minus frequenter contingit. Huic ſecundo Volumini adſutum eſt fragmentum aliud papyraceum, latum circiter Uncias V. Altum Palm. I. Unc. I. editumque fuit ab eodem Gorio una cum Papyro veteri, cui conjunctum eſt.

(2) Veterum Monimentorum Parte I. & Parte II.

Hoc opus anno ſuperiori, ſtudio alicujus Bibliopolæ, iterum excudit Joannes Zempel; ea cura, ut nova editio nullatenus a prima impreſſione diſtingueretur; imitata paginarum forma, ſervatiſque numeris; quin etiam erroribus in eadem vetuſtiori editione ſuſis: Anno quoque veteri expreſſo, ac Typographia non ſua.

(3) Adi noſtræ Diſſertationis Glyptographicæ Præfationem Pagina IX. & Pagina X.

Item Corollarium poſt Præfationem Pag. XXIV. & in Indice illius Operis Tabulam marmoream inſcriptam, quam adtulimus pag. 124. eaque a nobis illic expoſita de Monogrammatum origine, atque uſu.

in Nummis Pontificum Romanorum (1), ac etiam in Nummis Principum sequioris ævi, ut *in Museo Victorio*, & alibi quoque copiose videri potest; & apud editores ipsorum Nummorum (2) luce meridiana clarius patet). Facile in eam opinionem devenimus, ut hæc Gemma monimentis vetustioribus adcensenda sit. Horum enim Nummorum species, vix ætatem Caroli Magni Imperatoris adtingunt, rarique sunt, qui parum excedant. Præferunt vero imagines, atque apices characterum Romanorum Pontificum, & Principum adeo informes, ut illorum temporum imperitiam, & artis ruditatem nimis molestam, agrestemque, & incon-

(1) *Antiquiores Pontificum Romanorum Denarii &c. Auct. Jo. Vignolio. Romæ.* MDCCIX. *Apud Roccbum Bernabejum.* in 4.

Justi Fontanini &c. *Discus argenteus Votivus Veterum Christianorum &c.* Cap. XIV. pag. 42. & seqq.

Nonnulli ex his Nummis exstant *in Museo Victorio*, & etiam alibi.

(2) Le Blanc. *Traitè Historique des Monnoyes de France &c.* Item. *Dissertation Historique sur quelques Monnoyes de Charle Magne, de Lovis le Debbonnaire, de Lothaire, & de Leurs Successeurs &c.*

Claude Bouteroüe. *Recherches curieuses de Monnoyes de France &c.*

Paulli Petavii. *Veterum Nummorum* ΓΝΩΡΙCΜΑ.

Cangius in Glossario mediæ, & infimæ Latinitatis.

Claudius Molinetus. *Gabinet de la Bibliotheque de Sainte Genovieve &c.*

Samuel Guichenon. *Histoire genealogique de la Royale Mayson de Savoye.*

Georgius Hickesius in Thesauro veterum linguarum Septemtrionalium, in quo Andreas Fountaine Numismata Saxonica, & Danosaxonica edidit.

Elias Brennerus. *Thesaurus Nummorū Sueogothicorum &c.* Hormiæ MDCCXXXI. in 4.

Ludovicus Antonius Muratori in Antiquitatibus Medii ævi, & alii quam multi; quos omnes heic describere, ut aliud agendo inquit Cicero. *Tusc. Quæst. Lib.* 1. *pag.* 140. esset profecto *hominis intemperanter abutentis otio, & literis.*

CAP. XX

concinnam patefaciant. Profecto quoquo modo cohærent iſtiuſmodi nummi cum Baſilii Menologio, cujus picturæ ratio gentium barbararum totam Europam peſſum dantium memoriam exhibet, atque aperte prodit. Gemma vero artem Italis vetuſtioribus conformem redolet, a quibus certe didicerunt Barbari, non quidem a Barbaris Itali (1), ut vulgares homines inſcite dictitant, quoties de hac re incidit ſermo. Quamvis igitur de ævo cælaturæ ſacri Toreumatis uſque adeo illuſtrati ad amuſſim judicare haudquaquam audeamus, ex ipſis tamen cælaturæ notis Sæculo IX. & fortaſſe VIII. vetuſtiorem eamdem Gemmam placet adſerere.

(1) Ita Scipio Marchio Maffeius Vir clarus, in ſua Verona illuſtrata. Edit. in fol. Parte 1. Lib. XI. Columna 306. & 307. & etiam alibi in eodem Opere.

APPEN-

APPENDIX

AD HISTORIAM

SANCTORUM

SEPTEM DORMIENTIUM

EX

MANU SCRIPTIS CODICIBUS

VATICANIS

SEQUIORIS ÆVI.

ISTI . . . . SUNT DEI MARTYRES, NOSTRI PRAESULES, SPECULATORES VITAE, ACTUUMQUE NOSTRORUM. NON ERUBESCAMUS EOS INTERCESSORES NOSTRAE INFIRMITATIS ADHIBERE, QUI ET IPSI INFIRMITATEM CORPORIS, ETIAM QUUM VINCERENT, COGNOVERUNT.

*S. Ambrosius Lib. de Viduis. pag.*380. *Operum Tomo IV. Edit. Rom. in fol. An.* M. D. LXXXII.

APPEN-

APPENDIX.

Codex membranaceus PALATINO-VATICANUS ſignatus numero 477. continens manu ſcriptas Lectiones ad uſum Chori, quotidie de more recitandas in honorem Sanctorum, in perſolvendis Divinis Officiis, hæc habet Pagina XII.

LECTIO III

DE SEPTEM

DORMIENTIBUS.

Literis rubricis.

MAXIMIANUS, MALCHUS, MARTINIANUS, DIONYSIUS, JOHANNES, SERAPION, & CONSTANTINUS, Officiales palatii Imperatoris Decii, & Chriſtiani, videntes ipſum Imperatorem in Chriſtianos ſævire, venditis omnibus ſuis: acceptis tamen paucis ad neceſſaria victui; apud Epheſum in ſpelunca Celii montis ſe occultantes, omnes obdormierunt. Quos cum Imperator percepiſſet in fugam converſos, juſſit os ſpeluncæ grandi muro claudi. Mortuo autem Decio, & Rege poſt Regem ſurgente, temporibus Theodoſii Imperatoris Chriſtianiſſimi, aper-

aperta ſpelunca, Beati Viri evigilabant, mittentes Malchum Epheſum ad panes emendos. Cum autem egreſſus eſſet ille ſpeluncam, & per totam civitatem videret ſignum Crucis apparere, dubitavit Epheſum eſſe: ſed tamen progreſſus eſt; & extractis argenteis ut emeret panes, tentus eſt, & ductus ad Proconſulem. Requirens igitur Proconſul ab eo, ſi theſaurum reperiſſet, dixit quod ex ſacculo ſuorum parentum illos haberet, Proconſul autem dixit. Hæc ſuperſcriptio eſt pluſquam trecentorum ſeptuaginta duorum annorum, & primorum annorum Decii Imperatoris. Malchus itaque audiens a Marino Epiſcopo, & ab aliis Decium diu mortuum, præceſſit eos uſque ad oſtium ſpeluncæ. Ubi in parte dextera invenerunt tabulam plumbeam, continentem quomodo a facie Decii Viri prædicti fugierunt illis diebus: & intrantes ſpeluncam, invenerunt eos vigilantes, & facies eorum tamquam roſas vernantes. Unde Marinus Epiſcopus cum univerſis civibus proni corruerunt ad pedes illorum: Et nuntiaverunt hæc Theodoſio Imperatori. Qui venitus, multa locutus

tus eſt, & de antiquis multa percepit ab eis. Quo facto Viri Dei inclinato capite ſuo obdormierunt in Domino. Tunc ſurgens Imperator, cecidit ſuper eos, & flens oſculabatur ſanctas reliquias eorum: Tollenſque purpuram ſuam, miſit ſuper corpora ſanctorum: & loculos aureos, in quibus ponerentur corpora eorum, fieri præcepit. Sicque reconditi quieſcunt. Tu autem Dñe &c.

Hæc autem Lectio ab eodem Codice deſcripta, venerationem ab ævo vetuſtiori Sanctis VII. Dormientibus Epheſinis præſtitam aperte prodit. Quum in Horis Canonicis publice recitaretur. Compilata ea eſt, atque concinnata ex Actis vulgatis; & quidem (ut credibile eſt), ab iis, qui ex inſtituto peculiari ſervientes unice Deo, Monaſticam vitam ſequebantur; a quibus pariter *Acta longiora* fortaſſe conſcripta ſunt: Hoc enim exercitationis genere a Præpoſitis ſuis detinebantur occupati, quum ab oratione interdum vacarent illi, qui magis ingenio, atque arte valerent; ut ſive Codices vetuſtos deſcriberent; ſive Sanctorum Vitas exponerent; ſive ipſas ad uſum Chori redigerent in compendium.

Eamdem piam Chriſti fidelium venerationem teſtatur quoque Codex VATICANUS CHRISTINÆ SVECORUM REGINÆ nota-

notatus numero 711. in quo pagina 92. legitur Oratio, quæ sequitur, pro fidelibus defunctis recitanda.

IN nomine Sanctæ, & individuæ Trinitatis. In Monte Celio ubi requiescunt Sancti Septem Dormientes: iidem MALCHUS, MAXIMIANUS, MARTINIANUS, DIONYSIUS, JOHANNES, SERAPION, CONSTANTINUS, quorum meritis, & precibus REQUIESCAT, ET DORMIAT iste Dei famulus, *seu* famula &c.

Verum de cultu eorumdem Sanctorum, non nulla diximus in Historica Dissertatione Capite VI. & iterum Capite XVIII. & Cap. XIX. Alios Codices, licet a nobis descriptos (ut in Præfatione jam dictum est), duximus omittendos. Etenim quamvis alter ab altero, tum enarrationis ordine, tum verbis, ac phrasibus diversus sit, & nullus Codex cum Actis Longioribus editis a Bollandianis in illis conveniat; tamen factis, seu rebus gestis, parum, aut nihil inter se discrepant; eaque ab eisdem Sociis Scriptoribus animadversa sunt in Commentario prævio, sive in adnotationibus explanata. Itaque si hæc edidissem, plerisque fortasse videretur, ad augendam libri molem prædictorum Codicum editionem potius comparatam, quam ad utilitatem legentis, sive ad Historiam Sanctorum VII. Dormientium illustrandam.

I N-

INDEX
RERUM

In quo nonnulla ad Dissertationem quodammodo spectantia proferuntur.

Numeri Romani locum in Præfatione designant: Barbari in Dissertatione, atque Appendice.

A

Artifices nostræ ætatis in hoc Opere memorati.

MVSIVARII.

VITREIS EMBLEMATIBVS CLARIORES.

MECHANICIS OPERIBVS.

Atticus

cel-

E

F

G

Hæ-

H

I

K

L

Masse

M

N

Q

R

Ro-

Spo-

FINIS.

EXCUDEBANT ROMAE
THOMAS ET NICOLAUS PAGLIARINI
BIBLIOPOLAE ET TYPOGRAPHI
AD THEATRUM POMPEII
ANNO cIↃ. IↃ. CC. XLI. MENSE MAJO
SEDENTE
BENEDICTO XIV. PONT. OPT. MAX.
ANNO I.